

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

15 TEMMUZ 1961

Sayı: 175

Cilt : XIV — 100 Kuruş

Bu Sayıda;

Halkoyu ve Neticeleri

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Gene Vuzuh İhtiyacı; Bilirkişi Raporları; İktisadî Devlet Teşebbüsleri Hakkında Rapor; Amerikan Merkez İstihbarat Ajansı; Kuveyt Olayı; 80 Cezayirli Öldürüldü.

İNCELEMELER :

Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta Nüfus Telâkkisi Yahya KANBOLAT
Yurdumuzun Mesken Finansmanı ve Teşfik Şevki VANLI

«Aganın Elinden Elinden
Zalımın Dilinden Dilinden»

Fikret OTYAM

El mi Yaman, Bey mi Yaman?

HARMANDALIOĞLU

SERBEST SÜTÜN :

Toprak Reformu II Ali KENAN
Dinde Tefekkür

Hilmi Malik EVRENOL

OKURLARIN FORUMU :

Sorunlarımız Çok (M. Ö.); Dördüncü Başlangıç : 27 Mayıs (T. A.); Lalahan'da Kuzu Bayramı (A. B.).

NE DİYORLAR?

Türkiye'de Şehircilik Meseleleri

Prof. Fehmi YAVUZ

KÜLTÜR ve SANAT :

Hemingway ve Gertrud Stein

Leylâ ÇAMBEL

Kukla ve Karagöz Üzerine Kaynaklar

Metin AND

Neden Sanat?

Mehmet Metin NİGAR

Halkoyu ve Neticeleri

Şu satırları yazdığımız anda 9 Temmuz günü yapılan halk oyunun veya frenkçe tabiri ile referandum'un katî neticeleri henüz alınmış değildir. İlk tahminlere nazaran iştirakin % 80'e yaklaştığı anlaşılmaktadır. Oy verenlerin takriben % 60 ı yeni Anayasaya evet demişler, % 40 ı ise yeni Anayasayı reddetmişlerdir. Katî neticeler alındığında nispetler ve oy adetlerinde bazı değişmelerin vukuu muhtemel olmakla beraber, esas manzaranın aynı kalacağı söylenebilir.

Bu yazıda, halk oyuna başvurulmuş olması ile ilgili bazı konuları ele almak istiyoruz. Bu arada, bizatihi oylama yapmanın mânası, oylamanın cereyan şekli, yeni anayasanın hazırlanması sebepleri ve yeni anayasanın vasıfları, nihayet "hayır" şeklinde tecessül eden oyların mahiyeti üzerinde duracağız.

★

27 Mayıs ihtilâlini müteakip, idarenin askerî şahsiyetlerden mürekkep Millî Birlik Komitesi tarafından deruhte edilmesinden takriben bir yıl sonra, dürüst bir oylamaya başvurulabilmiş olması belli başlıca bir tarihî hâdise teşkil eder. Tarihî hâdisedir, çünkü İkinci Dünya Harbinden beri Asya ve Orta-Doğuda vukubulan ihtilâllerin hiç birinde, ihtilâlden kısa bir zaman sonra, gizli bir seçim yapma cesareti gösterilmemiştir. Güney-Doğu Asya ve Orta-Doğuda yapılmış olan ihtilâller, hep demokrasiyi sağlamak, hürriyeti gerçekleştirmek amacı ile yapıldıkları ilân edilmekle beraber, ihtilâlden sonra bu gayeler arka plâna itilmiş ve askerî idare iş başında kalmıştır. Güney Amerika'da, buna mukabil, bu kaidenin istisnaları görülmüştür. Arjantin ve Ve-

nezüelada yapılan ihtilâller neticesinde iktidara gelen askerî rejimler, müteakiben seçimlere müsaade ederek ayrılmışlardır. Türkiyedeki askerî idare, evvelâ referandum'a başvurmak ve sonra genel seçimlerin yapılacağını taahhüt etmekle, Orta-Doğu ve Güney Asyada yeni bir yolun müjdecisi olmuş ve böylece bu bölgelerde yeni istikametlerde hareketlerin mümkün olduğunu göstermiştir.

★

9 Temmuz tarihinde yapılan halk oyunun cereyan tarzı demokrasimizin istikbali bakımından çok ümit verici oldu. Oylama umumiyetle fevkalâde muntazam olarak cereyan etti, seçmenler hiç bir müdahaleye maruz kalmaksızın, gizli hücrelerde serbestçe oylarını verdiler. Böylece seçim tatbikatı hususunda kıymetli bir tecrübeye sahip olduk, yeni bir merhale aşık. Türk milleti, kavga ve ihtilâflara düşmeden, vekar ve olgunluk içinde rey verebileceğini gösterdi. 1957 seçimlerinde görülen hâdiselerin ve yapılan yolsuzlukların, idarenin partizan tutumundan ileri geldiği, bu hususta halkın mes'uliyeti bulunmadığı meydana çıktı.

Ancak halk oyundan evvelki tutum ve propaganda şekli hakkında söylenecek bir iki söz vardır. Millî Birlik Komitesinin Anayasa lehinde propaganda yapmakta tamamen haklı olduğuna şüphe yoktur. Anayasa, ihtilâl ile beraber yayılan düşüncelerin de tesiri bulunduğu yeni bir devlet görüşünü getiriyor. Saniyen, demokratik hayata biran evvel avdet edebilmemiz için bu anayasanın kabulü gerekiyordu. Millî Birlik Komitesinin, devlet organları ile, bu gayeler uğrunda gayret sarfetmesinden daha tabîi ve meşru bir şey olamaz-

di. Ancak, Anayasanın kabulü istikametindeki cereyanın fazla ileri götürülmesi, bu Anayasayı kabul etmeğe veya tenkit etmeğe mütemayil bulunan şahıs veya partilerin bir nev'i baskı altında tutulmaları, anayasayı reddetmenin millî menfaatler aleyhinde olduğu intibahın yayılmasına müsaade edilmesi kanaatimizce, iyi olmamıştır. Bilâkis, aleyhte olanların serbestçe bunu söylemesine, red için sebeplerin ne olduğunu izah etmelerine müsaade edilseydi, bu tutum siyasî partilere de tatbik edilseydi, siyasî havamız bugünkünden daha vazih ve berrak olurdu. Aynı zamanda, halkın psikolojisine daha uygun şekilde hareket edilmiş olur, halk, bir nev'i baskı ile, muayyen bir istikamette rey vermeğe davet edildiği hissi içinde kalmazdı. Bir işi a-deta zor ile yapmanın uyandırdığı tepki de mevcut olmayacağından "hayır" şeklinde tecelli eden oyların sayısı muhtemelen bugünkünden daha az olurdu. İlerde bu tutumdan ders alınmasını ve psikolojiye daha uygun bir şekilde hareket edilmesini temenni ederiz.

★

Halkoyu münasebetiyle aşağıda temas edeceğimiz veçhile, anayasayı değiştirmek, yeni bir anayasa kabul etmek mevzuunda zaruret olup olmadığı meselesi ikinci plânda kalmakla beraber, istikbalimiz için hayati olan bu mevzu üzerinde de durmak icabeder. Bir çok kimselerin zihninde şu sual vardı: Eski anayasayı mutlaka değiştirmek lâzım mıydı? Eski şekli ile anayasa ihtiyaçlarımıza cevap vermiyor muydu? Eksik olan sadece bir kaç madde ve tatbikattaki noksanlar değil miydi?

Bu düşünce tarzında bir hakikat payının mevcut olduğunu kabul etmekle beraber bazı boşlukları doldurmak ve modern telâkkilere yaklaşmak bakımından, anayasayı değiştirmekte isabet ve hattâ zaruret bulunduğu düşüncesindeyiz. Yeni Anayasa, insan haklarının temini ve iktidar tasarruflarının mürakabesi sahasında, eskiden mevcut olan boşlukları doldurmaya gayret etmiştir. Ayrıca, sosyal ve iktisadî yapısı ile, yeni anayasa, plânlama gibi günümüzün iktisadî telâkkilerine yaklaşmaya çalıştığı gibi, sosyal adalet mülâhazalarına geniş ölçüde yer vermiştir. Bunun kaynağı, geniş bir şekilde hissedilen noksanların ve millet çoğunlu-

ğunca benimsenen bazı zaruretlerin mevcudiyetidir.

Ancak, daha evvelki bir başyazımızda belirttiğimiz üzere, anayasasının siyasî yapısı ile iktisadî yapısı arasında çelişmelerin meydana çıkması muhtemeldir. Bu çelişmelerin hali, her iki yönden hâkim prensiplerde bazı tavizlerin yapılmasına ve müstakbel idarenin göstereceği dirayet ve iyiniyete bağlıdır.

Nihayet, Anayasa gibi bir vesika ile bütün problemlerin halledilemeyeceğini de unutmamak gerekir. Yeni anayasaya aşırı ümitler bağlamak tehlikeli olabilir. Anayasa çok mühim bir vesika mahiyetinde ise de, nihayet bir vesikadır ve bunun tatbiki insanların davranışlarına göre değişir. Her hususu kaide ile, kanun ile sağlamak mümkün değildir. İnsan malzemesinin olaylarda hâkim tesiri vardır.

★

Doğrusunu söylemek icabederse halk oyunda hayırların sayısı bir sürpriz teşkil etmiştir. Reye iştirak edenlerden % 10-15 arasında bir nispetin hayır diyeceği tahmin ediliyordu. Bu menfi reylerin Anayasayı fazla modern ve fazla ileri sayanlardan teşekkül edeceği zannediliyordu. Halbuki "hayır" diyenlerin nispeti % 35'e ve miktarları da milyonlara yükselmiştir. Bunun mânası, oyların Anayasa hakkında değil de, rejim hakkında verilmiş olmasıdır. "Hayır" diyenlerin büyük ekseriyeti, ihtilâli ve ihtilâlden sonraki idareyi protesto etmek üzere hayır demişlerdir.

Bu olay, Türkiye gibi henüz genç olan demokrasilerde oylama ve seçimlerde ağır basan âmilini ortada bulunan mevzu ve meselelerin objektif mahiyetinden ziyade, hissî bağlantılarını ve yakın mazideki davranışlarının olduğunu meydana çıkarmıştır. İnsan haklarını daha temelli bir şekilde sağlayan, daha mütekâmil bir demokrasi düzeni getiren bir anayasa hayır denmesinin sebebini, geniş ölçüde, bu hissî davranışlarda aramak lâzımdır. Hayır diyenlerin büyük ekseriyeti eski iktidara taraftar olup bugünkü rejimi tasvip etmediklerini ifade etmek isteyen vatandaşlardır. Diğer bir kısım vatandaşların da, enflasyona nihayet vermek üzere bugünkü idarenin aldığı tedbirlerden müteessir oldukları için "hayır" demiş olmaları mümkündür. Böylece, Zonguldakta ve diğer Karadeniz bölgelerinde, iktisadî âmillerin netice ü-

zerinde tesir icra etmiş olmaları muhtemeldir. Fakat, daha ziyade, İzmir, Bursa, Aydın, Manisa, Kütahya gibi eskiden D.P. iktidarını destekliyen batı vilâyetlerinde, oylar üzerinde tesir eden âmilin, esas itibariyle siyasî olduğu muhakkak gibidir.

Eski iktidar, din sahasında geniş tavizler vermek ve enflasyon gibi, cazip fakat geçici refah imkânlarını sağlamak suretiyle geniş miktarda taraftar topladığı malım idi. Kitlelerin mühim bir kısmı bu siyasetin tehlikelerini ve sun'î temellerini anlamamıştır ve zaten tamamen anlamasına imkân da yoktur. Böylece senelerden beri ekilmiş olan tehlike tohumlarının bir kısmı cemiyetimizin bünyesinde kalmıştır. İşte referandum münasebetiyle ortaya çıkan başlıca gerçek budur.

Bu tohumların izalesi ve bünyesinin sağlamlştırılması uzun vadede bir meseledir. Bunları yok etmek için demokrasinin tatil edilmesi düşünülemez. Demokrasi ve iktisadî kalkınma vetireleri içinde bunları tedricen eritmeğe çalışmaktan başka çare yoktur. Ancak yukarıdaki gerçeğin ortaya çıkması, siyasî partilerimizi teyakkuza sevketmelidir. Türkiyenin, enflasyon tecrübesinin bir daha tekrar edilmesine tahammülü yoktur. Referandum neticeleri, Devlet Başkanı etrafında, partilerin bir yuvarlak masa toplantısı yapmalarını artık kaçınılmaz bir hale getirmiştir.

ORTA - DOĞU

Siyasî, Ekonomik ve Sosyal
Aylık Türk Dergisi

3 üncü sayısı çıktı

Yazı Kadrosu

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Prof.
Ahmet Şükrü Esmec, Prof. Nihat
Erim, Şevket Süreyya Aydemir, Cemal Sancak, Şeref Karapınar, Şadi
Yaprak, Celâl Tevfik Karasapan.

Fiatı : 5 Lira

Adres : Denizciler Cad. Borekçi
Han Kat : 1 No. 7 — Ankara

★

YENİ UFUKLAR

XI inci Yaşına Girdi

Bu sayısıyla 10 uncu cildine başlayan sanat ve düşün dergisi Yeni Ufuklar'ı okuyucularımıza duyururuz.

P. K. 1035 — Galata — İstanbul
Fiyatı : 125 Kuruş

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset,
İktisat, Kültür Dergisi
Yıl : 8 — Cilt : XIV

★

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
OSMAN OKYAR

★

Sekreter
BEKİR EKİNCİ

★

Bu sayıda Yazı Kurulu

Metin AND, Sadun AREN,
Türkkaya ATAÖV, Necat ERDER,
Osman OKYAR, Şevki VANLI,
Oktay YENAL

★

İdarehane

Yenişehir, Büyük Han Kat 5, No. 55
Ankara Tel : 12 67 54

★

Haberleşme Adresi

Forum Dergisi, P. K. 131 - Ankara

★

Abone Şartları

1 yıllık (24 nüsha) 22 TL,
6 aylık (12 nüsha) 11 TL.

Üniversiteli ve Öğretmenler için
yılılık 18 TL.

A. B. D. için yılılık (uçakla)
90 TL.

Yabancı memleketler için (adi)
44 TL.

★

İlan şartları

Arka kapak (tam sahife) 700 TL. —
Arka kapak (tam sahife iç) 500 TL.
— Metin arası (santimi) 10 TL. dir.

★

Dergimizde yayınlanan yazılar,
Dergi ve yazar adı gösterilmeden
iktibas edilemez.

★

Bütün (1 ve 35 inci sayılar hariç)
eski sayılarımız mevcut olup 100 ku-
ruşluk pul mukabilinde gönderilir.

Banka Hesap No.

★ T.C. Ziraat Bankası, Merkez Mü-
dürlüğü Hesap No. 328/5858.

ANKARA

★ T. İş Bankası, Yenişehir Şubesi
Hesap No. 533 — ANKARA

★

Dizgi ve Baskı

Ayyıldız Matbaası Tel: 11 75 07

Basılış tarihi : 15 Temmuz 1961

Fiyat : 100 Kuruş

Onbeş Günün Notları

Gene Vuzuh İhtiyacı

Geçen sayımızda, Madanoğlu meselesiyle ilgili olarak, vuzuh ihtiyacından bahsetmiştik. Özetleyecek olursak, memleketin şu sıralarda huzura en ziyade muhtaç bulunduğunu ve bunun da ancak vuzuh sayesinde temin edilebileceğini söylemiştik. Gerçekten, siyasî hayatımızın son derecede kritik bir devre yaşamakta olduğunda şüphe yoktur. En ufak hâdiseler, en masum ve tabii olaylar, mümkün olan en kötü şekilde tefsir edilerek halka yayılmaktadır.

Geçen sayımızdan beri durum, bu bakımdan, daha da nezaket kesbetmiş bulunmaktadır. Anayasa referandumu, her ne kadar beklendiği gibi, müspet netice vermişse de, beklenmediği kadar da «hayır» oyu almıştır. Bazı çevrelerde, bu netice, gene yersiz olarak, karamsar bir şekilde yorumlanmakta ve bundan çıkmasına imkân olmayan neticeler çıkarmaktadırlar. Örneğin, Türkiye'nin artık istikrarsız bir devreye girdiği fikri yayılmak istenmektedir. Bu fikre göre, kamu oyu, Türkiye'de tek bir partinin iktidarı alamıyacağını ortaya koymuştur. Bu ise, artık ancak koalisyon hükümetlerinin mümkün olacağı demektir. Koalisyon ise başlı başına istikrarsızlıktır.

Halbuki bu kadar karamsar olmağa lüzum yoktur. Bir kere, kamu oyu neticeleri, hiç de, tek bir partinin iktidara gelebileceğini göstermemektedir. Böyle bir neticeye varmadan evvel daha bir hayli tahlil yapmak gerekmektedir. İkinci olarak, koalisyon idarelerinin mutlaka kötü bir hal çaresi olduğu da söylenemez. Çünkü belki, bu devre için, en iyi hal çaresi budur. Türk milletinin sağduyusu, böyle bir hal tarzını başarılı kılacak niteliktedir. Hiçbir zaman unutmamak lâzımdır ki, gerek 27 Mayıs hareketi, gerekse bugünlerde geçirmekte olduğumuz buhran, esas itibarıyla, Türk milletinin modern dünya icaplarına ayak uydurma çabasının tezahürleridir. Bu çabanın daima müspet istikametlerde gelişeceğinde şüphe etmemek lâzımdır.

Türkiye'nin sosyal, siyasal ve eko-

nomik gelişmesinin, uzun vâdede, müspet bir gelişme göstereceğinden şüphe etmemekle beraber, kısa vâdede, bazı taktik hatalar yüzünden, gerilemeler kaydedebileceğini de gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bu itibarla, bugünkü hâdiselerin tahlilinde, çoğu hissî ve sahî olan, fakat ilk bakışta hâkim ve muknî görünen izah tarzlarından ve bun-

FORUM

15 Temmuz 1954

“Siyasetle Uğraşmak”

«... Totaliter rejimlerde Devlet idaresini ilgilendiren meselelere karşı alâka gösterme ve bilhassa siyasî iktidarı elinde bulunduran zümrenin icraatı hakkında, tasvipten gayri fikir beyan etme bir suçtur. Bu hal o rejimlerin dayandığı siyasî ve içtimai felsefe muvacehesinde mantıklıdır. Çünkü iktidarı şu veya bu şekilde eline geçiren azınlık, bir «seçkinler» zümresidir. Bu zümre içtimai bakımdan «iyi» olanı en iyi bilir. Esasen içtimai «iyi» büyük kütlelerin arzu ve isteklerini ifade etmeleri, bunları tartışmaları ile değil, bu seçkin zümrenin bu «iyi» yi doğrudan doğruya sezmeleri ile tesbit edilebilir. Çünkü bu bir Devlet idaresi ve ihtisası işidir. Buna herkesin karışması hatalıdır. Ancak seçkin bir zümre ve bu zümreyi temsil eden «şef» bu hususta selâhiyetlidir. Diğerlerinin bu işe karışması, âdeta selâhiyet aşımıdır ve bir suçtur. Bu memleketlerde geniş kütleleri temsil etmek üzere mevcudiyetinden feragat edilemeyen bazı kalabalık kurullar, meclisler vardır. Fakat bunlar, şefin direktif alması için, meselelerin muhtelif zaviyelerden tartışılması ve sonunda bir karara bağlanması için değil, ancak şefin ve etrafındakilerin arzularını, şekil bakımından hukukileştirmeleri, meşrulaştırılmaları ve bunlara büyük kütlelerin arzusunun inzıman ettiği itibarı vermesi için kurulmuş sözde meclislerdir. Bu kalabalık meclislerde bazan her şey şefin arzusuna uygun gitmez. Fikri istiklâlinin daha fazla elinden alınmasına tahammül edemeyen bazı âzalar, şefin arzusuna karşı gelirler. Bu takdirde şefin iktidarını münakaşa şiddetine göre bir kulp bulunup, bunlar ya vatan haini ilân edilirler veya parti yolundan (parti line) ayrıldı diye derhal ihraç edilir ve gözden düşerler. Hulâsa şu veya bu şekilde siyasî hayatlarına son verirler.

ların sevkettiği tedbir ve hal tarzlarından mutlak surette kaçınmak lâzımdır. Aksi halde, istenmediği halde ve gerçek bir sebebe dayanmayan kısa vâdeli buhranlar yaratılmış olacaktır.

İşte bütün bu sebeplerden, yani Türk milletinin asıl istikametinin müspet ve ilerici olmasından ötürü, olayları ondan hiç saklamadan olduğu gibi ortaya koymakta büyük menfaat vardır. Bu husus kamu oyu neticelerinden sonra daha da büyük bir önem kazanmıştır. Çünkü halkımızın, olayları kendi açısından değerlendirme kabiliyetini haiz olduğu görülmüştür. Anayasa hakkında yapılan resmî propagandaya rağmen % 40 a yakın bir seçmen külesinin «hayır» diyebilmiş olması bunun en açık delilidir.

O halde, meseleleri bütün açıklığıyla halk oyu önüne sermek en doğru yoldur. Halka, önümüzdeki alternatifler açıkça gösterilmelidir. Siyasî partilerin seçim kampanyalarına başlayacakları tarihe kadar, bütün münevverlerin hareketine geçerek, halka dünyayı, dünya içinde Türkiye'nin yerini ve durumunu ve nihayet Türkiye'nin iç meselelerini anlatması lâzımdır. Ancak böyle bir kampanya sayesinde halkımız kısa vâdeli ve yanıltıcı his ve olayların tesirinden kurtarılabilir.

Bütün bunlardan sonra, elbette ki, Dışişleri Bakanının istifasının gerçek sebebinin açıklanmamış olması küçük ve mânasız bir hâdisedir. Ya tam bir açıklığa gitmeli, ya da tam bir kapalılığa. İkisinin ortası hem iyi olmuyor, hem de yakışmıyor.

Bilirkişi Raporları

Hatırlanacağı üzere bundan takriben iki ay evvel, Tanin gazetesi fıkra muharriri Aziz Nesin ile aynı gazetesinin neşriyat müdürü İhsan Ada'nın İstanbul'da Örfî İdarece tevkif edilmelelerinin sebebi, gazete tarafından yayınlanan Aziz Nesin'in fıkralarında komünizm propagandası bulunduğuna dair bir bilirkişi raporu olmuştur. Bundan birkaç gün evvel, aynı kimseler İstanbul Örfî İdare Mahkemesince tahliye edilmişler ve tahliye sebebini de yazıları tetkik eden ve komünizm propagandası olmadığına karar veren diğer bir bilirkişi heyetinin raporu olmuştur.

Diğer bir heyet diyoruz, çünkü şu veya bu fikri ifade ettikleri veya yayınladıkları için insanların tevkifine ve sonradan da tahliyelerine sebep olan bu

birbirini takip eden raporları hazırlayan hey'etlerin aynı zevattan müteşekkil bulunmadığını tahmin ediyoruz. Aslında, insanların tevkifi ve tahliyesi gibi mühim kararların alınmasına yol açan bu raporlar hakkında hiçbir bilgimiz yoktur. Bu raporları kimler hazırlamıştır, muhtevaları nedir, tevkif veya tahliye için ileri sürülen sebepler nedir, bunları bilmiyoruz. Hâdisenin ehemmiyetini arttıran cihet, isnat edilen suçun bir fikir suçu olması ve iki ay gibi kısa bir zaman zarfında, teşkil olunan bilirkişi heyetlerinin aynı mevzu hakkında tamamen aksi kanaatlere varmış olmalarıdır.

Kanaatimizce böyle hallerde takip edilmesi doğru olan yol bilirkişi heyeti raporunun hiç değilse anahatlarının ve heyeti teşkil edenlerin isimlerinin halk oyuna açıklanmasıdır. Halk oyu fikir suçlarında, isnat edilen suçların hangi hususlara taallük ettiğini, suç teşkil eden düşünce veya cümlelerin neler olduğunu öğrenmek ihtiyacıdır. Fikirlerin serbestçe ifadesine muhtacız, yeni Anayasamızda bu husus sarahatle yer almıştır. Binaenaleyh resmî makamlar bu ifadeyi kolaylaştırmak ödevi ile karşı karşıya bulunurlar. Bunu temin etmenin başlıca yolu açıklıktır. Suç isnat edilen veya suçsuz görülen fikirler nedir, bunu bilmeliyiz.

Kaldı ki, açıklık temin edilirse, iki ay gibi kısa bir zaman zarfında, aynı mevzu hakkında birbirine tamamen zıt olan bilirkişi raporlarının hazırlanması gibi tenakuz teşkil eden ve ciddiyetle telâfisi güç olan durumlardan kurtulmuş oluruz. Yazıları tetkik eden bilirkişi heyetlerinde üniversite hocalarının da bulunduğu haber alınmıştır. İsimleri ile beraber raporların halk oyuna sunulacağını bilirlerse, mevzu bahis üniversite hocaları herhalde daha mes'uliyetli ve ciddi bir tarzda hareket etmeğe sevk edilmiş de olurlar.

İktisadî Devlet Teşebbüsleri Hakkında Rapor

Aydın görüşme ve yazışmalarda önemli memleket meselelerimize ayrılan zaman ve yerin azlığından daima şikâyetçiyiz. Geçenlerde neşredilen «Türkiye İktisadî Devlet Teşebbüsleri Hakkında Rapor» üzerinde gazete ve dergilerimizin hemen hemen hiç durmamış olmaları bunun yeni örneği. Sabit kıymetle-

ri 11 milyarın üstünde bir işletme camiasının reorganizasyonu için yerli ve yabancı uzmanlar tarafından incelemeler yapılıyor, varılan sonuç ve tavsiyeler hakkında ilk rapor neşrediliyor ve tam bir ölü sessizliği ile karşılanıyor. Kamu oyuna akseden tek tük haberler devlet işletmelerinin hususî teşebbüse devredileceği veya işçilere yol verileceği kabilinden dedikodulardan ibaret... Halbuki iktisadî hayatımız için bu kadar önemli olan bir meselenin enine boyuna ve açık olarak münakaşası şarttır. Zaten bu türlü raporların gayesi de bu olmak gerekir. Aksi takdirde rapora lüzum kalmaz, uzmanlar heyetinden doğrudan doğruya gerekli mevzuat ve teşkilât değişikliği için tasarı teklif etmeleri istenirdi.

Gelelim meselenin öbür yönüne. Bu rapor hangi organ tarafından bastırılmıştır? İstiyen vatandaş nereden temin edebilir? Bunlar meghûldür. İki yüz elli sahifelik kitapta raporun hazırlanmasına mesnet teşkil eden direktifi boşuna ararsınız; raporun hangi organa verildiği de belli değildir. Bir rapor hazırlanır ve neşredilirken nelere dikkat edileceğini batıda liselerde öğretirler. Biz bunları öğrenmedikçe batılı uzmanlar tarafından yazılan raporları bile böyle şarklı kılığa sokarız. Kapağın üstündeki başlık «Türkiye İktisadî Devlet Teşekkülleri Hakkında Rapor». İçindeki başlık «Türk Devlet İktisadî Teşebbüslerinin Faaliyeti Hakkında Rapor» ve kitabın yarısından sonra bir de bakıyorsunuz kitabın 176 ncı sahifesine kadar hiç bahsi geçmeyen bir rapor daha: «İktisadî Devlet Teşekküllerinin Malî Bünye Meseleleri ile İlgili Rapor». Ve bunun birinci rapor ile ilgisini anlamak zor.

Bahsettiğimiz aksaklıklardan bir kısmının raporun hazırlanmasını ortaya atan kanun maddesinden doğduğunu da kabul etmek gerek. 154 sayılı kanunun 17 ncı maddesi uzmanlar heyetinin kurulmasından itibaren üç ay içinde raporun hazırlanmasını takip eden ay içinde de bütün gerekli tedbirlerin alınmasını ve kanun tasarılarının hazırlanmasını emretmektedir. Böyle bir emrin gerçeklerden ne kadar uzak olduğu ve böyle önemli bir meselenin bu kadar aceleye getirilemeyeceği aşikârdır.

Raporların muhtevalarına gelince, hemen söylemek gerekir ki birinci rapor temel problemlerin çok derli toplu bir tahlilini yapmakta, teşhis edilen ak-

saklıklar hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır. Her ne kadar bazı noktalar da farklı görüşler de ileri sürülebilir ise de genel olarak bu raporun çok faydalı bir doküman olduğunu kabul etmek lâzımdır.

«İktisadî Devlet Teşekküllerinin Malî Bünye Meseleleri ile İlgili Rapor» ise birinci raporun aksine çok karışık ve muvazenesiz bir hal göstermektedir. Malî bünye ile ilgili meseleler yanında Porsuk Otelinden tutun Devlet Plânlaşma Teşkilâtına kadar âdetâ devletin bütün iktisadî bünyesine temas etmekte, birçok rakam, enstitüsyonel müşahede ve acaip tahlil bir arada verilmektedir. Bu arada, meselâ, hiç ilgisi yokken bazı anlaşılması güç sebeplere dayanılarak Devlet Plânlaşma Teşkilâtı'nın Maliye Bakanlığına bağlanması teklifi çok dikkate şayandır. Ve sadece bu olay dahi böyle bir rapor hazırlanırken şekil meseleleri üzerinde dikkatle durulması ve direktifin çok spesifik olarak verilmesi konusundaki titizliğimize hak verdirecek mahiyettedir.

Hazırlanan fakat henüz neşredilmeyen raporların da biran evvel neşredilmelerini diliyelim ve meselelerin hiç olmazsa gerekli tedbirlerin alınması safhasında kamu oyunda münakaşa edilmesini umalım.

Amerikan Merkez İstihbarat Ajansı

Küba'da Fidel Castro aleyhine girişilen hareketin fiyasko ile neticelenmesi üzerine Amerika'da bu hareketin mes'uliyetini tâyin etmek üzere araştırmalara başlandı. Mülteci Kübalıları askerî eğitime tabi tutmak, onları gereken silâhlarla teçhiz etmek, istilâyı hazırlamak ve Küba'nın iç durumu hakkında Amerikan Hükûmetine haber vermek hususlarında faal olan başlıca teşekkülün Merkez İstihbarat Ajansı (CIA) olduğu anlaşıldı. Bunun üzerine Başkan Kennedy, General Maxwell Taylor riyaseti altında bir Araştırma Kurulunun teşkiline karar vererek, bu kurula, İstihbarat Ajansının faaliyetlerini tetkik etmek ve bunlar hakkında kendisine rapor vermek vazifelerini tevdi etti.

New York'ta intişar eden haftalık «The Nation» dergisinin 24 Haziran 1961 tarihli sayısı Amerikan İstihbarat Ajansına tahsis edilmiştir. «The Nation» dergisi mezkûr ajansın bir tarihçesini

yapıyor, 10 senelik bir devre zarfında çeşitli faaliyetlerini gözden geçiriyor ve bu Ajansın durumu ile statüsü hakkında bazı gayanı dikkat neticelere varıyor.

Son Küba hâdiseleri ile bir defa daha anlaşıldığı gibi, İstihbarat Ajansının Amerikan haricî siyasetinin tâyiniinde büyük önemi vardır. Bu itibarla Ajansın faaliyeti bütün hür dünyayı yakinen ilgilendirir. Bu notumuzda, «The Nation» dergisinin tesbit ettiği başlıca hususları ve vardığı neticeleri kısaca hulâsa etmeğe çalışarak okuyucularımıza sunacağız.

Mezkûr Ajans kanun ile 1947 senesinde ihdas edilerek, Amerikan Millî Güvenlik Konseyine bağlanmıştır. Vazifeleri, güvenlik ile ilgili istihbarat toplamak, çeşitli teşekküllerin istihbarat faaliyetlerini koordine etmek ve nihayet millî güvenlik istihbaratı ile ilgili diğer fonksiyon ve vazifeleri ifa etmek idi. Ajansın Müdürü, yıllık olarak takriben 1 milyar doları bulan ve gizli tutulan bütçeye tamamen hâkim olup, Amerikan Kongresine izah vermeksizin, istediği sarfiyatı yapabilmektedir. Tabiiyle, Amerika dahilinde ve haricinde, Ajans binlerce kişiyi istihdam etmektedir.

Ajansın tesis edildiği sırada ortaya çıkan başlıca mesele, istihbarat faaliyeti ile Amerikan haricî siyasetinin tâyini hususlarının ayrı tutulup tutulmayacağı meselesi idi. Sonradan Ajansın Müdürlüğüne getirilecek zat, Allen Dulles (müteveffa Haricîye Nazırı Foster Dulles'in kardeşi) o sıralarda yazdığı bir raporda, istihbarat faaliyeti ile haricî siyasetin tâyini cihetinin tamamen ayrı tutulmasının doğru olacağı fikrini ileri sürmüş ve Merkez İstihbarat Ajansının sadece istihbarat toplamak ve elde edilen bilgileri kıymetlendirmek gibi vazifelerle görevlendirilmesini, haricî siyaseti tâyin etmek hususunda hiçbir selâhiyete sahip olmamasını tavsiye etmiştir.

Sonradan tatbikatın bu şekilde tecessül etmemesi, «The Nation» dergisinin İstihbarat Ajansına yönelttiği başlıca tenkit mevzuudur. «The Nation» a göre, 1953 senesinde bu Ajansın başına getirilen Allen Dulles, istihbarat toplamak ile iktifa etmiyerek, çeşitli bölgelerde birçok devletlerin dahilî işlerine karışmış ve müdahaleleri ile, uygun görülen rejimlerin iktidara gelmelerini sağlamış, uygun görülmeyen rejimlerin bertaraf edilmelerinde rol oynamıştır. Bu meyanda Merkez İstihbarat Ajansı-

nın müdahale ettiği başlıca vak'aların, İran'da 1953 senesinde Musaddık'ın devrilmesi ve Şah'ın memlekete aydet etmesi hâdisesi, Guatemala'da solu olduğu söylenen Arbeuz rejiminin bertaraf edilmesi, Laos'ta Prens Boun Oum'un iktidara getirilmesi ve nihayet Küba'daki istilâ hareketi vardır.

«The Nation» dergisi, Merkez İstihbarat Ajansı vasıtasıyla Amerikan Hükûmetinin, çeşitli bölgelerde, her ne pahasına olursa olsun mevcut nizamı ve menfaatlerini korumak isteyen rejimlerin ihdas edilmesi veya desteklenmesinin tehlikeli neticelerini işaret ettikten sonra meşhur gazeteci Walter Lippmann'ın şu sözlerini zikretmektedir: «Anti-komünizm namı altında, bütün mühim sosyal değişmelere muhalif bulunan mahallî hükûmetleri desteklemek üzere yaptığımız uzun ve hüsrancı teşebbüste para ve silâh kullandık. Bu da, Kruşçev'in tezini doğrulamaktır, şöyle ki, Kruşçev'e nazaran, komünizm, tarihten intikal eden imtiyazları ve sefaleti ile mevcut (Stotu quo)'nun yegâne alternatifidir.

Merkez İstihbarat Ajansı faaliyetlerinde başlıca tehlike, yukarıda işaret edildiği gibi, istihbarat faaliyeti ile haricî siyaseti tâyin faaliyetinin birbirine karışmasıdır. Reiscumhur Kennedy'nin kararını takiben Ajansın durumunu gözden geçirmek üzere bir tahkikat komisyonunun kurulması sevindiricidir. Ancak, insanı düşündüren yegâne nokta bu araştırma kuruluna dahil edilenler meyanına Ajansın başlıca yöneticisi ve mes'ulü Allen Dulles'in ithal edilmiş olmasıdır.»

Kuveyt Olayı

Irak Dışişleri Bakanlığı beklenmedik bir bildiriyle şunu ilân etti: «Hiç şüphe yoktur ki Kuveyt Irak'ın bir parçasıdır. Tarihin bu gerçeği açıkça belirtmesine rağmen emperyalistler bunu örtbas etmeyi başarmışlardır... Irak bu gibi tasfiyelerin Kuveyt'te ve Arap âleminin diğer bazı bölümlerinde ergeç vuku bulacağına kânidir.» Irak Kuveyt'in Osmanlı İmparatorluğu devrinde Basra'ya bağlı kaldığını ve bu bağlılığını Birinci Cihan Savaşına kadar koruduğunu ileri sürerek bu topraklar üstünde hak iddia ediyor. Kuveyt Basra Körfezinde ve bu körfezin Arap Yarımadası kıyılarında yer alan bir şeyhliktir. Toprak-üstü bütünüyle çöl ve verimsizdir. Buna karşılık,

62.000.000.000 varili bulan petrol yataklarıyla Orta-Doğu'nun en zengin petrol bölgesidir. Petrol çıkaran ülkeler arasında dünyada dördüncü gelmektedir. Bu büyük zenginlik 200.000 nüfuslu ve 6.000 mil karelik Kuveyt adına şeyhin ve yabancıların elindedir. 6 milyon nüfuslu ve 170.000 mil karelik Irak'ın petrol yatakları ise 27 milyon varil olarak tahmin olunmaktadır. Kuveyt petrolü İngiliz Limited Petrol Kumpanyası ile Amerikan Körfez Petrol Korporasyonu tarafından işletilir. Bütün Kuveyt toprakları ve altı mil karasularına uygulanan imtiyaz anlaşması 1934 de 75 yıl için verilmiş ve 1951 de bu imtiyaz 2026 yılına kadar uzatılmıştı. Bütün Kuveyt petroleri ihraç edilir. İngiltere 140, Amerika 100 milyon dolarlık petrol alır. Petrolden gelen kârın yüzde 50 si Kuveyt Şeyhindedir.

66 yaşındaki Şeyh Sir Abdullah al-Salim al Sabah 1 milyar tahmin edilen servetiyle yeryüzünün en zengin adamlarından biridir. Şeyhin petrol gelirinin çoğunu İngiltere'de kullanmakla İngiliz ekonomisine epey yardım ettiği de aşikârdır. Yabancı nüfuzu dışında, Şeyh Kuveyt halkının tam anlamıyla sahibidir. Eğitim, adalet, bayındırlık, sağlık, basın ve emniyet işleri doğrudan doğruya ona bağlıdır. Dasman Sarayında arasına danıştığı ufak bir «meclis» vardır ki bunun üyeleri akraba ve birkaç yakından ibarettir. Şeyhin başını ağrıtan en önemli sorunlardan biri Kuveyt'te petrolden gelen zenginliğin biraz daha hakça dağıtılmasını ve reformlar yapılmasını isteyen bir avuç Kuveyt aydınını yurttan uzak tutma çabası, öteki de yerine geçmek isteyen birkaç rakibiyle sürüp giden mücadeledir.

Irak niyetini açıklayınca İngiliz tank, komando ve paraşütçüleri şeyhin daveti üzerine Kuveyt gölüne inerek 2400 kişilik Kuveyt ordusu ve birkaç bin kabileli yanında yer aldılar. Kuveyt geçen ay içinde İngiltere ile yaptığı bir anlaşmayla dış işlerinde bağımsız oluyordu. Gene aynı anlaşmaya göre, Kuveyt Şeyhi zengin petroleri ve kendi çıkarına dokunabilecek dış tehlike anında İngiltere'yi yardıma çağırabilecekti. Halbuki, saldırı için sınıra asker dizdiğini inkâr eden Irak, Kuveyt'i barışçı yollarla almak istediğini açıklıyordu. Kuveyt'e kuvvet gönderme sorunu İngiltere'de genel olarak tasvip gör-

düyse de Avam Kamarasında daha bazı tartışmalara yol açabilir. İşçi Partisi lideri Hugh Gaitskell asker gönderilmesini tasvip etmişse de bunun yerine Birleşmiş Milletler kuvvetlerinin gönderilmesini daha yerinde buluyor. Diğer taraftan, Sovyetler Birliği İngiliz kuvvetlerinin Kuveyt'e girmesini ancak Arap dünyasındaki gerginliği arttırmağa yarıyacağını söyledi.

Irak'ın hareketi Arap komşuları tarafından tasvip edilmedi. Nasır Kuveyt'in egemenliğini desteklemekle geleneksel Mısır-Irak gelişmesinin devam edeceğini ortaya koyuyor. Diğer taraftan, Kuveyt petrol servetinin tamamen şeyh ve ailesiyle bazı Arap zenginleri ve yabancıların elinde kalması ve bu sebeple Arap halkına faydalı olmaması Arap Birliği toplantılarında sık sık söz konusu edilmektedir.

Kuveyt gibi İran körfezindeki toplulukların sınırları sun'i olarak çizilmiştir. Kuveyt üzerinde, tabii daha az iddialı olarak, Suudî Arabistan ya da İran bile hak savunabilir. Fakat asıl üzerinde durulacak nokta Irak gibi devletlerin kendi içlerinde ne gibi gerekli reformlar yapabildikleri ve sömürgeci imparatorluklar çekildikten sonra ufak fakat zengin bölgelerin imkânlarının nasıl daha hakça da dağıtılacağıdır. Kuveyt petrolerinden elde edilen altın

ve dolarları Şeyh Abdullah'ın kesesinden alıp İbnissuud'un kuşağına, Kasım'ın arka cebine ya da İran Şahının portföyüne koymanın anlam taşıyan bir değişiklik olmadığı besbellidir. Irak gibi düşük tarım ekonomisi ve hayat seviyesi, vahim sağlık durumu, daima fiyatları yükselen ihtiyaç maddeleri, teknik bilgili bir avuç elemanı, eksik sermayesi ve yüzde oranı fazla okuma-yazma bilmeyen bir halk kütlesi olan memleketler tarım, sağlık, eğitim, plânlı kalkınma ve benzeri meseleleri ele almak ve bütün zaman, enerji ve kaynaklarını yalnızca buna hasretmek zorundadırlar.

80 Cezayirli Öldürüldü

Geçici Cezayir Hükümetiyle yapılan görüşmeler başarılı olmadığı takdirde, De Gaulle'ün Avrupalı Cezayirli kızıllara yerleştirip Cezayir'i bir nevi ikiye bölme teklifini protesto eden Müslümanların grev ve gösterisi sırasında gene seksen Cezayirli öldürülmüş ve 166 sı da yaralanmıştır. Bu olay Geçici Cezayir Hükümetiyle yapılan görüşmeler başarısızlıkla sonuçlanır ya da Fransız Hükümeti Cezayir'i bölmek isterse grev ve gösterilerin ve bunlarla birlikte öldürülecek Cezayirli sayıları artacağına benziyor.

İncelemeler

Hıristiyanlık ve Müslümanlıkta Nüfus Telâkkisi

Yahya KANBOLAT

Ortaçağda hıristiyanlık doktrin itibarıyla nüfus aleyhtarı bir vaziyet almıştır. Ahlâkî ve dinî endişelerle çocuk katlini ve çocuk düşürmeyi yasak etmiştir. Fakat hıristiyanlık buna mukabil bütün gücüyle bekârlığı öğmüştü ve evliliği küçümsemişti. «İlk hıristiyanlığa mensup olan mezhepler evlenmeden iğtinap ediyorlardı. Evlenmek ve çocuk yetiştirmek bir fenalık ve ahlâksızlık addediliyor, sakınılması iktiza eden bir nevi hayvaniyet telâkki ediliyordu. Afif ve nezih bir bekârlık ideal, evlilik âdi bir şey sayılıyordu» (1). Saint Paul

«Kızını evlendiren iyi hareket eder. Evlendirmeyen ise daha iyi hareket etmiş sayılır» der. Saint Jérôme da «Yeryüzünü evlilik dolduruyorsa, gökyüzünü bekâret dolduruyor» söyler (2). Hıristiyanlık Ortaçağda nüfus sahasında aleyhtar bir vaziyet almış, güzide bir zümreye has tuttuğu bekâreti takdis etmiş, zürriyeti ise zayıf kimselerin yani halkın bir işi olarak telâkki etmiştir (3). Saint Thomas nüfusu arttırmak işinin halk kitlesine düşen bir vazife olduğunu, bekârlığın ise ona tahammül edebilecek kabiliyette olan

yüksek ahlâk sahiplerinin bir vasfı olduğunu söyler (4). Tertullien kadın ve çocuğu selâmete ermek yolunda birer engel olarak görmüş ve evlenmeyi teşvik eden Roma kanunlarına şiddetle hücum etmiştir (5). «Mukaddes sınıfa mensup olanların bekârlığının daima iffetin lâzımı gayri müfariki telâkki edilmesi, evlilinin nezih bir şey addolunmaması ve bekârlıkla bakireliğin ulvî ve mukaddes tanınması nüfusun çoğalmasına daima mâni olmuştur... Hıristiyanlık akidesi kurunu vüstaî şekliyle çocuk yetiştirmeye müsait bir akide olmamıştır» (6). Daniel Villey'e göre Ortaçağ hıristiyanlık akidesi çocuk düşürme ve çocuk katlini ahlâkî ve teolojik noktadan dolayıyla takbih etmiştir. Ve hıristiyanlık bu davranışında sosyolojik veya demografik endişelerden hareket etmiş değildir. Hıristiyanlık nüfus telâkkisinde, İncil'in «çiftleşin, çoğalın» demesine rağmen, Eflâtun ve Aristo'nun etkisi altında kalmıştır. Onlar gibi fazla nüfustan endişe etmiş ve müstakar bir nüfusu müdafaa etmiştir (7).

Ortaçağ İslâm dünyası ise tamamen nüfus lehinde bir vaziyet almıştır. Çünkü Kur'an ve tesbit edilen bazı hâdisler evlenmeyi ve çocuk yapmayı müslümanlara emretmektedir. Kur'an «sizden bekâr olan erkek ve kadınları nikâhlendirmiz» der (8). Muhammed de «nikâh benim sünnetimdir; sünnetimi tutan şefaata nail olur» nasihatında bulunur (9). Ayrıca Muhammed başka bir hâdiste, «ey gençler, idaresi olan hemen evlensin, zira nikâh gözleri ve avret mahallerini haramdan korumağa yarar» emrini verir (10). Aynı bir hâdiste de evlenmek ve çocuk yapmak müslümanlara şöyle emredilmektedir: «... çocuk doğurmağa kabiliyetli bir kadınla evleniniz. Çünkü mahşerde diğer ümmetlere karşı ümmetimin çokluğuyla iftihar ederim» (11).

Kur'an ve hâdisler evlilik kadrosu dışındaki münasebetleri şiddetle takbih etmişlerdir. Bu sahada şöyle bir âyet vardır: «Kötü iş yaptıkları vakit ana babalarımızdan böyle bulduk derler. Halbuki Allahü Teâlâ fuhşiyata katıyken müsaade etmez» (12). Şu hâdis de dünyada zinâ çoğalmasını kıyametin bir işareti saymaktadır: «İlmin ref' olunması, cehlin kökleşmesi, şarabın içilmesi, zinânın çoğalması kıyamet alâmetlerindedir» (13).

Müslümanlık evlilik dışı münasebetler yanında çocuk katlini ve çocuk

düşürmeyi şiddetle yasak etmiştir. Kur'an'ın Muhammed'e şöyle bir emri vardır: «Ey Mebiyyi zıyanım, mümin kadınlar sana biata geldiklerinde Allahü Teâlâyâ şirk etmemek, hırsızlık yapmamak, zinâ etmemek, evlâtlarını öldürmemek, evlâdını yanlış kimseye nispet ederek iftira etmemek üzere biatlarını kabul et» (14). Numan Kurtulmuş'un âyet ve hâdislere dayanarak yaptığı tefsire göre müslümanların evlenmesi ve çocuk yapması şunun için zarurîdir: a) Rabbimizin muradı veçhile Hak yoldan ona kul yetiştirmek, b) Resûlü Ekrem, ümmetinin çokluğuyla iftihar ettiğinden onun ümmetini çoğaltmaya çalışmak, c) Kendinden sonra dinine ve dünyasına hayırlı mirasçı kazanıp vefatından sonra onların yapacağı hayırlardan faide bulmak, d) Haramdan, zinadan kendini korumak (15).

Yukarıdaki âyet ve hâdisler gayet sarîh olarak müslümanlığın daima nüfus lehinde bir vaziyet aldığını ve hıristiyanlığın bekârlık telâkkisini tamamen reddettiğini açıklamaktadır. Müslümanlık doktrinel sahada olduğu gibi, tatbikat sahasında da nüfusçu olmuştur. İbni Haldun «Mukaddeme» sinde bir memleket için büyük nüfusun iktisadî ve siyasî kudret bakımından ifade ettiği ehemmiyete işaret etmiştir. Bir

memleketin diğer bir memlekete nazaran üstünlüğünü temin eden sebepler arasında nüfus fazlalığının birinci derecedeki önemini belirtmiştir. İbni Haldun'un bu fikirleri sonradan merkantilistler tarafından müdafaa edilecek olan telâkkileri hatırlatmaktadır (16). Hıristiyanlık sosyal istikrar için nüfusun artmamasını kendi taraftarlarına nasihat ederken, müslümanlık askerî harekât ve ekilmeyen boş sahalara insan bulmak amacıyla ümmetine evlenme ve çocuk yapmayı emretti.

(1, 6) E. Byron Reuter: Nüfus Nazariyeleri, Ankara 1934, S. 10, 10.

(2, 4) R. Gonnard: Malthus'ten Evvelki Nüfus Nazariyeleri, Ankara 1938, S. 20, 23.

(3) Louis Chevalier: Démographi Général, Paris 1951, S. 22.

(5) Jean Fréville: L'Epouvantail Malthusien, Paris 1956, S. 57.

(7) Daniel Villey: Leçons de Démographie II, Paris 1958, S. 45-46.

(8, 9, 14, 15) Numan Kurtulmuş: Amentü Şerhi, İstanbul 1957, S. 248, 245, 235, 248.

(10, 11, 12) Numan Kurtulmuş: Birbir Hadis Tercemesi, İstanbul 1958, S. 235, 229, 231.

(13) Zeynü'ddin Ahmet: Sahihî Buhari, I. cilt, kitap 2, cüz 2, Ankara 1957, S. 82.

(16) F. Neumark: İktisadî Düşünce Tarihi I., İstanbul 1943, S. 54.

Yurdumuzun Mesken Finansmanı ve Teşfik

Şevki VANLI

1926 yılında 20 milyon T.L. sermayeli Emlâk ve Eytam Bankasının kurulması, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki teşkilatlanma endişesinin güzel bir örneği olsa gerek. Türk Hükümetinin mesken konusuna ilk hukukî ilgisi ise, 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile görülmektedir. Bu kanunun 68 inci maddesi, belediyelere, ucuz mesken inşası, arsa temini ve arsa politikasında âmme lehine çalışması için ihtiyarî bir görev tanımaktadır. Ankara şehri meselesiyle başlayan bu ilgiyi 1934 yılında hakikî bir mesken darlığının hissedilmesi takibetmektedir. İkinci Cihan Savaşı sonrasında mesken darlığı ciddi bir devreye girmiştir. 1946 yılında, Emlâk ve Eytam Bankasının sermayesi 100 milyona ulaştırılmış, ismi de T. Emlâk Kredi Bankası olmuştur. 1948 de, 5218 sayılı Ucuz Evler Kanu-

nunun çıkarılması ve 1950 Martında çıkarılan 5656 sayılı kanunla, evvelce belediyelere tanınan ihtiyarî görevin mecburiye çevrilmesi, yine bu konuyla ilgili zayıf davranışlar olarak kalmıştır. Mesken inşaatı vergi yoluyla da korunmak istenmiş, önce 1837 sayılı kanunla 3 yıl, sonra da 5228 ile 10 yıl vergisizlik tanınmıştır. Devletin mesken inşaatına hakikî iştiraki, yalnızca Millî Savunma bütçesine 1956 dan buyana subay evleri için konmakta olan tahsis olup, bugüne kadar 11 milyonu geçmeyen pek önemsiz bir sayıya ulaşabilmiştir.

Bugün mesken faaliyetinde, 1954 de sermayesi 300 milyona çıkarılmış, tahvil, tevdiat ve yapı tasarrufu mevduatı ile imkânları birkaç katına çıkarılmış Emlâk ve Kredi Bankası önemli bir yer tutmaktadır. Fakat yirmi yıl

vâde, % 5 faizle, mesken üzerine banka muamelesi yapmaktan ileri gidemediğine de işaret etmek gerekir. Örneğin, çimento ve sunî tahta sanayiine yaptığı yardımların, inşaat sanayii kurulması yönünde yapılmış programın bir parçası değildir. İstanbul ve Ankara'da kurmuş olduğu inşaat şirketlerinin çalışmaları, herhangi bir özel teşebbüsünkinden farksızdır. Şimdiye kadar yapabildiği 5.000 kadar meskenin bir kısmı inşa halinde, bir kısmı başka hizmetlerde olup, daima pahalı inşaata meyletmiştir. Krediden faydalanarak yapılabilmemiş mesken sayısını bilmiyor, fakat krediler gereğince kullanılsa bile, kabarcıkça bir sayı tahmin ederek teselli bulabiliyoruz.

İşçi Sigortaları Kurumunda 1953 den bu yana kendi sigortalılarına % 4 faiz, 20 yıl vâde ile kredi açmaktadır.

İşçi Sigortaları Kurumu'nun mesken inşası finansmanı:

Yılı	İnşa edilen mesken sayısı	Kooperatiflere açılan kredi	Yapılan ödeme
1953	1151	12.143.553	7.826.513
1954	3915	38.067.961	31.394.699
1955	5199	46.937.626	37.437.539
1956	6170	63.507.467	52.302.173
1957	9067	91.152.597	63.628.368
1958	10610	103.195.520	84.359.732
1959	14855	221.669.655	155.743.394
1960	17224	334.182.894	253.656.422

Baska bankalarda, mesken, yani yapı kredilerine iştirak ederek, kredi seviyelerini bu kredilerin uzun vâdeli olması da gözönünde tutulursa oldukça yüksek bir seviyeye ulaştırmaktadırlar.

T. Emlâk Kredi Bankası başta, bankaların ipotek karşılığı açtığı mesken kredileri:

Yılı	Yekûn kredi	Mesken kredisi	%
1949	1069	32	3
1950	1301	40	3,07
1951	1779	68	3,80
1952	2620	118	4,50
1953	3429	171	4,98
1954	4311	233	5,40
1955	5062	346	6,83
1956	5885	382	6,49
1957	7849	434	5,52
1958	8737	462	5,28
1959	9511	532	5,59
1960	9574	633	6,61

Yurdumuzdaki inşaat yatırımı genel yatırım içinde büyük bir yer almaktadır. Örneğin 1949 da özel yatırımın yarısı, şehirlerdeki meskenlere yö-

nelmiş ve bu durum devam edegelmedir.

Türkiye'de, inşaat yatırımlarının, genel yatırım içindeki yeri:

Yılı	Meskene yatırım (1)	Yatırım (2)	%
1950	291,8	975,5	29,9
1951	329,6	1,223,2	26,9
1952	448,2	1,668,2	26,9
1953	507,7	1,898	26,7
1954	617,6	2,012,7	30,7
1955	704,7	250,7	31,3
1956	711,2	2,401,9	29,6
1957	755	2,430	31,1
1958	887,5	2,547,2	34,8
1959	921,5	2,652,9	34,8

(1), (2) — Millî gelir deflâtörü ile.

Mesken için son on yılda yapılan yatırım 11 milyar TL. na ulaşmaktadır. Diğer yönden mesken ihtiyacı her yıl artmaktadır:

1 — Yurdumuzun mesken ihtiyacını karşılamak için ciddi tedbir, plân ve programlara başvurulmamıştır.

2 — Banka kredisi, tasarrufu teşvik ve vergi muafiyeti yoluyla teşvik faydalı fakat çok yetersizdir. Devlet iştiraki bahis konusu olmamıştır (İstemiyerek iştirak yapılmıştır: Devlet arazisi ve büyük arazi sahiplerinin arsaları üzerine gecekonduların yapılması gibi).

3 — Ucuz mesken için gerekli arsa politikası ve hukukî şehircilik yönünde ele alınmamıştır.

4 — Malzeme ve taşıma meselesi gerekli yöne sevkedilmemiş, ilk ihtiyaç malzemesi dışında gelişmeler görülmüş, nakliye olağanüstü kazanç faaliyeti olmuştur.

5 — Mesken finansmanı, gecekonduların yapımları ile mücadele yapılmak istenmiş, fakat bu iki faaliyet birbirleriyle ilgili kuramamıştır.

«Ağanın Elinden Elinden Zalimin Dilinden Dilinden»

- Güney illerinde söylenen bir türküden -

Fikret OTYAM

Güney Sınırında Giden Bir Trenin 3. Mevkiinde

— I —

Yol arkadaşım İbrahim:

— Dinle bek, dinle, dedi.

Dinledim.

Çok gezmiş İbrahim, çok görmüş.

Bir aralık:

— Yaşa be İbrahim, dedim, eğer sen okusaydın dehşet olurdu..

Yüzüme acı acı baktı. Elleri çene-sindeydi. Bir kafa sallayışı vardı, ne can dayanır ne yürek!..

— Kaç pera eder bek, kaç pera eder? Okuyamadık. Nirden okuyacaktık ki? Mektep nirde? Hadi bizi geç.. Geldik gidiyoruz. Ya çoluk çocuk? Şu Zeynep — hemen yammızda oturan kızı işaret etti — yedi yaşında! Görürsen daha türkçe bilmez! Niye bilmez? Çünkü mektebe gitmez.. Niye gitmez? Çünkü beğim mektep yok.. Neden mektep yok?

Sustu. Düşündü. Devam etti:

— Ben olsam, şu koca Harran ovasına, Harran topraklarına boyuna mektep açardım. Bir Türküz bek, biz Türküz.. Türküz a türkçe bilmez! Asker-

de örgenirik, köyde unuturuk!.. Bilsen de kimle söyleşin? Millet tüm arapça konuşur, arapça dertleşir.. Nah şu kız gimî dolu var, ama mektep nirde?

UMUM CİHAN MUHAREBESİ

— Umum Cihan Muharebesi oldu ya, ikineisi.. O zamanlardı. Canımdan bezgindim. Ağa elimden aldı torpağımı. Kendi öz malıma yarıcı oldum! Kime dert anlatın? Kime başvurun? Hiç, hiç kimseye.. Derken bek yollara düştüm. Bakma, ben cahilim ya çok gezdim, çok gördüm.. Yürüye yürüye taaa İran'a geçtim. Derken yakaladılar.. Casus diye zindanlara tıktılar. Sor-gu sual yoh, yattım zindanlarda.. Var mı yok mu piring pilâvı!.. Sonra bek, dırnaklarımı sökmeye başladılar.. Casusmuşum da!.. Kızgın şişleri dürtüklediler hayalarım, casusmuşum da!.. Derken bek, bir miralay geldi, umum miralaylar müdürü. Şimdi değilmiş de eskiden Türkmüş.. Anlattım halimi.. Aga'dan dert yandım. Melmeketimi bu yüzden, bu dertten terkettiğimi anlat-

tım. Kafa kâğıdım yoktu. Sorun dedim, İsmet Paşa'ya sorun. Eğer İsmet Paşa bu benim vatandaşım değil derse ipe çekin beni. Yazdılar.

Aylar geçti.
Cevap gelmedi!
İdam, dediler!..

Üç gün sonnam idam vardı. Zaten hergün bir ikimiz sallanıyordu. Tanrı böyle yazmış yazımı dedim. Bir sabah candarmalar dürtükleyip kaldırdılar.. Bi rekât namaz eda ettim. Umum Miralaylar Müdürüne çıkardılar. Yüzü gü-lüyordu Umum Miralaylar Müdürünün. Dedi ki, ollum İbrahim, kurtuldun. İsmet Paşa'dan cevap geldi. İbrahim benim vatandaşımıdır. Kılına dokunursanız Umum Sefirimi çekerim. Kendisini derhal bize teslim ediniz, ihtar ederim kılına dokunulmayacak.. Umum Miralaylar Müdürü cebime harçlık bile koydu hudutta «tesellüm!» ettiler. Sorgu, sual, neye geçtin hududu, kaçakçı mıydın? Altı ay mapusluk yedim! Çok gezdim bek, çok gördüm.. Davar çobanlığı yaptım. Tâ İzmir'e, Angara'ya, Bursa'ya gittim. Bir bek vardı, onunla davar satmaya tâ Bulgar topraklarına gittim.

BİZ ADAM MIYIZ?

Biz adam mıyız bek? Hiç! Bir adam okumadı mı sığırdan farkı ne olur? Bir adam okumamış mı, torpağı yok mu at Harran çölüne.. Hani torpak dediysen gâvır Cemilinki kadar değil. Aç komayacak kadar olmalı. İte, kurda, namerde muhtaç komuyacak kadar.

SENİN TORPAGIN VAR MI?

Başını salladı. Elleri hâlâ çenesindeydi. Hiç bozmuyordu oturuşunu, duruşunu.. Bir aralık gözgöze geldik. Hiç anlamı yoktu bakışının.

— Olmaz olsun bek, olmaz olsun. Var, yüzyimbeş dönüm, hokümat ver-di-ydi. Verdi ya ne çare kısır avrat gibi, döl vermez!..

DAVULLAN ZURNAYNAN

Umum Toprak Müdürü, valigil geldiler. Davullan zurnaynan tapu verdiler. Baktım, Allahın yazısında. Tüm çakıl, kum. Dedim İbrâm ne eken buraya? Ne demiş türkücü?

NE DEMİŞ?

«Dert ekerim
Derdim çok
Dert ekerim.

Çiftim gam,
Tarlam hicran
Sürdükçe dert ekerim.
Aglarım bilenim yok
Göz yaşım sülenim yok
Yarelerim tezelen-di
Dermana gidenim yok!»

İŞTE BÖLE BEK..

İşte böyle bek. Torpagı aldık. Halbukim benim torpagım gimi var mıydı torpaklar içinde? Aga aldydı elimden. Derken efendi pankaya vardık. Tohumluk mohumluk dedik. Gâvur'un torpagına hudutdu bir yerden. Gece gündüz demeyip dırnağımla gazdım torpagı, dırnağımla gazdım. Su yok. Kıraç budayı olacaktı. O yıl güneş kasti kavurdu ekinlerimi. Elim böğrümde kaldı. Panka sıkıştırır, pera ister! Aman etme eyleme efendi, benden ne alacan? Bi canım var, bi canımı da sen al da ikimiz de kurtulak!.. İdare ettik. Nadas mudas der iken borç harç, seyrek meyrek yeniden ektim. Yeşil yeşil fıskırdı ekin.. Sabahın erinde bebe gibi seviyordum ekinlerimi.. Bebe gibi seviyordum..

DERKEN BEK..

Derken bek, bir yeşil bulut geldi, güneş karardı. Nasıl bir buluttu bu görmeyince anlaşılmaz, annatılmaz!.. Çekirge vurdu ekinlerimi, çekirge vurdu!.. Çöle döndü tarlam. Ben onnarı dırnaklarımınla gazdıydım, tohum saçtıydım, bebe gimi sevdiydim. Sapları kaldı yalınız..

İKİ DAMLA

Fazla değil, iki damla gözyaşı İbrahim'in bıyıklarına doğru kaydı. İbrahim parmağının ucuyla şöyle bir dokundu..

MEVLÂM DEMİŞ

Panka tüm dellendi. Yazan kâtibin suçu ne? Mevlâm demiş böyle yaz, Mevlâm böyle yazmış kara yazımızı.. Derken bek, bu sefer gâvur kredi miredi derken aldı torpagımı, ikinci defa öz torpaguma yarıcı oldum!

İbrahim ilk defa başını oynattı, pencereden baktı.. Tren çuh çuh gidiyordu Ceylânınarı'na doğru.

— II —

Bu topraklara her yıl giderim. Harran ovasını teperim. Gezerken salt yurdumu düşünürüm. Topraklarımız içinde ekime elverişli olarak yalnız Harran ovası ve Doğu'da az bir yer var. 1953 yılında makinalı tarım deyip

dağlar taşlar sürüldü. Mer'alara varın-cayadek!.. Hayvancılık da bu ara hissesine düşen darbeyi yedi!..

Önümüzdeki beş yıl içinde yemeklik hububat 11.846.000 tona çıkacak. 10.000.000 tonu istihlâk edilecek, geri kalanı ihraç edeceğiz. Yemlik ise 7.000.000 tona yükselecek, ihtiyacımız ise 8.000.000 ton!.. Yani bir milyon ton açığımız var. Tabii bunlar kâğıt üzerindeki hesaplar, dilekler.. Bununsa gerçekleşmesi çok geniş yatırımlara bağlı.

SU... SU... SU...

Bütün bunların gerçekleşmesi de suya bağlı, sulamaya bağlı.. Toprak reformu deyip duruyoruz, iyi hoş, has.. Ama toprak reformuna toprağı islâhtan başlamak gerek.. Yorgun topraklar neye yarar? Yeraltı suları, insanoglunun üzerine eğilmesini bekliyor. Dağıtılan 125 dönüm toprağın öyküsünü yukarda anlattım. Yetersiz kredi, tohum, yardım işe yaramıyor kendimizi aldatmaktan gayrı..

SULU TARIM

Halen 2.000.000 hektar arazi sulanıyor. Bu da ekilen alanın % 8'i... Tarım uzmanlarının verdikleri bilgiye göre 5.000.000 hektar toprağın sulanması gerekiyor. Gübrenin 10 misline, tohumluğun ise 7-8 misline çıkarılması şart.

DURMADAN GELİYOR

Nüfusumuz bugün 27.809.831 dir. 1970 yılında 36.743.913 olacak!.. Hele 1975 yılı tahminiye 42.081.825!.. Davamız salt rejim dâvası mı? Önümüzdeki yıllar neler bekliyor bizi, bunu düşünmek elbette Fikret Otyam'ın işi değil, aklım bu kadar eriyor, uzmanlar ne düşünüyor, önemli olan bu. Ama benim gönlüm rahat, bildiğim, elimden geldiği kadar uyarıyorum, ama biliyorum yetmez..

NE OLDU?

Bir süre önce, Tarım Bakanlığı ile diğer bakanlık temsilcilerinin hazırladığı «Doğu Bölgesinde Acele Tatbik Edilecek Toprak Reformu» tasarısı ki bu, 1945 tarih ce 4753 sayılı kanunu tadil eden bir tasarıydı, Bakanlar Kuruluna sevk edildi, geri gevriildi, yeniden ele alındı.. Sonra? Sonrasını bilen varsa haber versin.

HARRAN OVASI SULANMALI

DP. iktidarı on yıl içinde koca

Harran ovasına yalnız iki adet artezen açıp görevini yaptı! Şimdi Suriye Fırat'ı baraja vuruyor.. Baraj pahalı, baraj ömürsüz.. Ama Harran ovası yer-altı suyu yönünden nasıl zengin, nasıl bereketli.. Gelgelelim daha şimdiden bu nüfusla buğdayı dışardan getirten ilgililer ilerdeki yılların vebalini kime yük-

leyecekler?.. Harran ne pahasına olsun olsun sulanmalı.. Karadenizdeki topraklı insanlar Harran'ın sulanan topraklarına yerleştirilmeli.. Harran, koca Harran ovası şenlenmeli.. Başka çaremiz yok.. Dert bir değil.. Bir başka yönü de var, bu parmak birgün kopar da..

El mi yaman, bey mi yaman?.. — 2
de dayanamıyor, anlatıyor, anlatıyor... Hani, dert söyletirmiş, anlattıklarının bitip tükeneceği yok.

Yanımda bir arkadaşım daha var, bir de arabacı. Tahta arabada topu topu dört kişiyiz. İçimizden bir tanesi öğretmen. Çevre hakkında birhayli şeyler biliyor. Garip bir öyküsü var bu köyün. Adam, peşpeşe olayları sıralayı sıralayı veriyor... O anlattıkça garip duygular uyanıyor içimizde. Kâh irkiliyoruz, kâh hop kalkıp, güp oturuyoruz...

— Böylesi de olur mu? Böyle köyde olur mu?

Gözlerimiz ihtiyarın gözleri içinde. O anlattıkça bizler biraz daha çenesinin altına sokuluyoruz. «Yol bitmese..» diyoruz. Diyoruz ama, araba zank deyip kalıyor bir yol kıyısında. Bir de bakmışsınız yol tükemiş...

İşte, köyün gelmişini-geçmişini de içine alan acıklı öyküsü: Köy nereden gelmiş, nasıl gelmiş pek buralarını açık seçik bilen yok ama, ben deyim 150, siz deyin 250 yıl önceleri kurulmuş bu köy. Vaktiyle buralarda in-ein yokken devrin padişahı, kimsenin sırtını yere getiremediği pehlivanlarından birine:

— Haydi git, demiş, falan dağın koltuğundaki obayı sana verdim. Orasını ek-biç kendine yurt edin, demiş...

İlk Oba'nın kuruluşu böylece bir padişah fermanı ile başlamış. Bozkırın üstünde. Köylü bunu böylece rivayet ediyor. Sonra obalar, bir iken iki, iki iken üç, dört olmuş; dört kardeş dört obayı aralarında paylaşı paylaşverişmişler. Her obada bir bey, her beyin emrinde Aşiretler. Göçler, göçleri kovalamış. «Ferman padişahımızın» demişler, şuradan-buradan gelip beylerin koltuğuna yerleşmişler... İrili, ufaklı birer köyçükler kurmuşlar; derken, obalar şenlenmiş bozkırın ortasında.

Sulu-selli bir dağ bulmuşlar, ağalar dağ koltuğunda, aşiretler ağa koltuğunda, yıllar böylece gelip geçmiş, tıs yok. Emek aşiretten, toprak ağadan... Ekmişler-biçmişler bu güzelim toprakları... Çağlar gelip geçmiş. Padişahlar değişmiş, Aşiretlerden bir tek kişi çıkıp da «Benim de hakkım var bu topraklarda..» diyememiş.

EL Mİ YAMAN, BEY Mİ?

Bu sözü, ilkin kim söylemiş, ne zaman söylemiş geçelim orasını şimdi. Obaları gezip gördükten sonra bu söz, başkaca bir önem kazanıyor insanın gö-

El mi Yaman, Bey mi Yaman? Orta Anadolu Köylerinde Kan Gütme

HARMANDALIOĞLU

Yazımıza başlık olarak aldığımız bu sözü, şüphesiz siz de benim gibi pekçok kimselerden, pekçok kerreler duyup dinlemişsinizdir. Ama şunu da söyleyeyim ki, bu sözün hiçbir yerde, hiçbir zaman Obalar köyündeki kadar anlam kazandığını görmemişsinizdir. Hele bir defa da buralara yolunuz düşüp de insanlarıyla konuşmuşsanız: «Topraklarımızın rengi neden kırmızıya çalar, kanla yoğrulmuştur da ondan.

«Ya omcalarımızın boynu neden hep bükük durur, çiçeklerimiz kankırma-za açar?..»

Gide gide garip bir ülkeye düşüyor yolunuz. İsterseniz, gelin hep birlikte biz buna, garip bir köye deyip gelin.

Otobüsümüz, «Zank!» deyip kalıyor bozkırın ortasında. Şoför, çenesinin ucuyla:

— İşte, diyor, ağabey, gideceğiniz köy, aha şuracıta...

Önümüzde geniş bir ova açılıyor. Göz alabildiğine yeşil. Yeşillikler ortasında bir çay akıyor; dertli, yorgun.

— Ama niye?

Solumuzda iki yol var: bozkırın üzerine atılmış iki kuşak gibi, biri ak, biri kara. Batıdan doğuya doğru uzayıp gidiyor yanyana. Bu çatal-matal yolun ortasında bir küçük istasyon binası. Sağında solunda nokta nokta evler öylesine sessiz...

Biz sağa kıvrılıyoruz. Ova arkamızda kalıyor. Altımızda tahta bir araba, dolam dolam bir yokuş tırmanıyoruz. Gözlerimiz dörtbir yanda, yoncalar çiçek açmış, asmalar yaprak yaprak... Aylardan Mayıs, herşey cıvı cıvı. Ömrü kısa da olsa bozkırın, iç açıcı bir güzeliği var bu mevsimde. Herşeyde bir yunmuş, arınmışlık göze çarpıyor. Yalnız, bizi köye götüren delikanlı hep susuyor.

— Ama niye?

Oysa, biz hep konuşmak istiyoruz. Köy hakkında duyup dinlediklerimiz bir yana, çevremizde herşey, herşey bizi konuşmağa, konuşturmağa doğru itiyor.

Arabamız yola revan... Bir alttan, bir üstten derken, delikanlımın ağzından girip burnundan çıkıyoruz. Sonunda o da dayanamıyor, susmaktan bıkmış olmalı ki, bir bize, bir ekinlerin ılgıt ılgıt dalgalandığı zümrüt ovaya, bir karşı dağa bakıyor, yol boyunca sıralanan çalılarını göstererek:

— Şu çalılar yok mu ya, şu çalılar, diyor. Bir zamanlar...

Sonra susuyor, birkaç sefer yutkunuyor, kuşku kuşku iki yanına bakıyor, fısıltılı bir sesle:

— Bu çalıların dili olsa da konuşsa abi, diyor. Bundan birkaç yıl önce kimseler geçemezdi buralardan.

— Ne yaparlardı, diyorum, delikanlı?

— Ne mi yaparlardı? Keklik gibi avlarırdı insanı, diyor, bu yazının yüzünde. Beylerin gâvur içinde okuyan oğlunu da burada avladılar. Ne oğlandı ya.

Nasıl olur da duymazsınız bu olayı der gibi, bön bön yüzüme bakarken:
— Neden acaba? diyorum. Demek, sizin buralar teklin değil?

Bu kez lâfı yarı yolda arabamıza atlıyan yaşlıca bir köylü alıyor:

— Köyümüze kangütme girdi, diyor, bey, sizler kangütme'nin ne demek olduğunu bilir misiniz bey? Obamız yıkıldı, viran oldu. Ne kaldı ki şimdi köyde dört zibididen başka. Siz köyün ölüsüne gidiyorsunuz, ölüsüne...

Adam bir ara:

— Yarelerim deşmen, diyor. Gene

zünde. Sanki biri çıkmış da Obalar üstüne söylemiş bu sözü. Gün olmuş bir Oba beyi çıkmış:

— Benim, demiş, şu kıratımın altında uzayan yaylalar...

—?

— Benim, demiş, şu mor sümbüllü dağlar, şu ılgıt ılgıt ovalar.

—?

— Benim, demiş, şu dolaşan sürüler, ay boynuzlu öküzler...

—?

Sadece bukadar mı? Dağdaki meşeliklerden tut da Sazlıdere'deki çifte taşlı değirmenlere varıncaya kadar Oba beyininmiş. Kimin haddi Oba beyine kaşımın üstünde gözün var demek. Diyen olsa bile, Obabeyi, çekmiş martini, basmış tetiğe, «Atın şu iti demiş, ürdürmen beri öte.» Bir kez sultan fermandan eyledikten geri ağanın gözü mü görür, üçü-beşi. O zaman katar katar develerin çekildiği çatal kapılardan, konukların bini iner, bini binermiş beyin hanesine. Gene ozaman, yalnız kendi Obasına değil 13 köye birden hükmedermiş oba beyi. Köylü, eker-biçer, sürer-savurur bey gelir almış. Kim hesap soracak ağaya, elinde kapı kadar bir ferman, arkasında koskoca bir hükümet olduktan geri. «Gel ağaya, git ağaya, çalış ağaya, kazan yatır ağaya» derken her hazır yiyici gibi ağa da işi azıttıkça azıtmış. Gün olmuş, mahkeme kurmuş, keyfine fetva çıkarmış. Gün olmuş, obadan obaya savaş açmış, Aşiretleri kırmış, geçirmiş. Biri çıkıp da «Bizi bağışla, biz kim için ölüyoruz?» dememiş...

Öyle ya, tohum ağanın, toprak ağanın, köylü köle, köylü tutsak, köylü ırgat. Ağa bey, ağa paşa, ağa sultan, derken derken devir değişmiş, devran dönmüş, olaylar olayları kovalamış obalarda. Şimdi bu olaylardan — Cumhuriyetten önceki ve sonraki günlere ait olmak üzere — önemli bulduklarımızdan birkaçını sıralayalım:

CUMHURİYETTEN ÖNCE:

Oba beylerinin bu topraklar üzerine nasıl gelip yerleştiklerine, göçebe bir durumdan yerleşik bir duruma nasıl geçtiklerine yukarıda kısaca değinip geçmiştir. Kapalı ve karanlık bir çağ diye adlandırabileceğimiz o günlere ait, köyde pek az kimseler, pek az şeyler biliyor. Aşiret reisleri, ağalar, beylerle ittifak halinde olan saltanat idaresi, henüz sona ermemiştir. Sırtını padişaha ve onun zorba yöneticilerine

dayayan büyük toprak ağaları şuraya-buraya dağılmış küçük beylikler halinde icrayı saltanat etmektedirler. İşte Orta Anadolu'nun en verimli topraklarını kendilerine yurt tutmuş olan oba beyleri, bunların bir tanesidir. Diğer derebeyler gibi, bunların da saltanatları ne zaman başlamış, nerelere kadar uzamış, ne kadar sürmüş, bunlar hakkında fazla bir bilgiye sahip değiliz. Yalnız bildiğimiz bir şey varsa, bir yanda geniş toprakları ellerinde tutan fermanlı ağalar, bir yanda bunların devamlı baskısı altında nefes alamayan halk, birisi, bu geniş toprakların sahibi, efendisi. Öbürüsü, ırgadı, işçisi, kölesi.

Köylülerin kanlı ve karanlık bir devir diye adlandırdığı bu geçmiş günlere ait olaylar üzerinde fazlaca duracak değiliz. Bunlar o kadar karışık ve korkunç ki, biz burada kan dâvalarına ışık tutacağı için bu konu ile ilgili sadece bu olaylardan birkaçına dokunup geçeceğiz.

OLAY: I

Günlerden birgün, Obabeyi evinde otururken kapı açılır. İçeriye elinde sopasıyla köyün çobanı girer:

— Ağam, der. Biz yaylaya gidiyoruz, bir deyip koyacağın var mı?

Ağa çobanın bu konuşmasını nasıl karşılar, ne şekilde cevaplandırır burasını bilemeyiz ama, yalnız bu konuşmaya kapı aralığından kulak misafiri olan ağanın genç ve güzel karısı karışarak boş bulunur:

— Ağam, biz de çıkacak mıyız yaylaya? Bizi de götür, der.

Obabeyi, baştan aşağı bir karısını, bir de çobanı süzer:

— Git hadi eksikli, der, sandıktaki gelinlik urbalarımı geyin-kuşan, üstüne de altununu, akçanı tak-takıştır, ondan sonra yanıma gel.

Kadın gider. Dügüne, bayrama hazırlanmış gibi sandıktaki gelinlik urbalarını giyer-kuşanır, üzerine altınını, akçasını da takıp-takıştırır, doğrucu Obabeyinin karşısına...

Kadının kundakta mışıl mışıl uyuyan — henüz yaşını doldurmamış — nurtopu gibi bir de oğlan çocuğu vardır.

— Otur şu oğlunu da bir emzir bakıyım, der ağa.

Kadın, bu vazifeyi de yerine getirir. Bunun üzerine Obabeyi, karısını baştan aşağı bir daha sürdükten sonra:

— Git, der, şu benim dolaptaki tabancamı da al-gel.

Kadın, Obabeyinin bu arzusunun da saniyesinde yerine getirip karşısına geçince ona, iki rek'at da namaz kılması emreder. Bu iş de biter bitmez, elindeki tabancayı okkalıyarak:

— Şimdi aç ağzını bakayım, der, tetiği çeker. Tabancadan çıkan kurşunlarla genç ve güzel kadın oracığa, ayakları dibine yığılıverir...

Mesele bu kadarla kapansa iyi, kadının evde üç kurşunla işi biter bitmez, çobanın da daha yaylaya ulaşmadan ölü kesilerek, yarı yolda leşi yere serilir.

Bu çifte cinayet, niçin işlendi, kim işledi? Bunun obalarda — diğer birçok çifte cinayetler gibi — lâfı bile edilmez. Bir sürü fiskostan sonra tıpkı bu da öbürleri gibi bir esrar perdesi altına gömülüp gider... Dedik ya, Obabeyinin elinde fermanı var, «Bir baştan öbür başa kıratımın altında uzayıp giden yaylaları var.» Kapısında çifter çifter uluyan itleri, çayboyunda ılgıt ılgıt buğday tarlaları var. Ayrıca on üç köyün âşarı-heziri de hep ona işliyor. Bu kadar gücü üzerinde toplayan bir adam, elbet de sözünü taşu geçirir...

Obabeyinin bu çağlarda söndürdüğü ocaklar bir yana, kıydığı can sayısına gelince: bunların, kimi sekiz, kimi on sekiz olduğunu söylediler. Tabii ağa, bu işlediği cinayetlerin hiçbirisinden dolayı mahkemeye düşüp hesap vermediği için, bunların sayısını kimse kesin olarak bilemiyor. Hem bilinmiş, bilinmemiş ne çıkar, ağanın günlük eğlenceleri arasına giren şu bir tek olay bile, onun ne denli zalim bir kişi olduğunu bize bütün açıklığıyla anlatıyor:

Gene günlerden bir gün, obabeyi başına topladığı yardakçileriyle birlikte köyün başındaki kayalıklarda rakı içip keyf çatarken karşıdan bir atlı görünür. Obabeyi, yanından hiç eksik etmediği tabancasını hemen çeker:

— Bakın ağalar, der, şu bize doğru gelen adamı bir kurşunda almanın şafağından vurup attan aşağı düşüreceğim.

Yanıdakilerin, aman-zaman demesine kalmaz, obabeyinin tetiği çekmesiyle, adamın attan düşüp ölmesi bir olur...

«Çamların müdür, meşelerin kadı» olduğu bir devir, kimi kimden soran. Ağa, ha bir tavuk öldürmüş, ha bir adam.

— İtin biri eksik olsun, sürüyün sunu kuyruğundan, atın dereye... der.

Mesele kapanır gider, gider ama yaralar bir türlü kapanmak bilmez...

— Topraklarımız neden kırmızıya çalar? Sorman, çünkü kanla yoğrulmuştur.

— Omcularımızın boynu neden büyük durur, çiçeklerimiz kan rengi açar? Sorman..

— Ya ekinlerimizin neden benzi sarı? Sorman!.. Sorman!.. Her tarlada bir yiğit yatar, bostanlarımız kanla sulanmıştır, sorman, sorman!..

Fıkara arabasını düz yolda şaşırtdursun, ağası, efendisi, yerden alıp gökte savuradursun. Sıra sıra padişahlardan sonra, Tanzimat, Meşrutiyet derken arkasından Cumhuriyet gelip çatmış. Bir yanda obabeyleri, bir yanda halk, yıllar yılı aralarında bir çatışmadır başlamış. Her çatışmada olduğu gibi halkın diliyle beraber eli ayağı da çözülmüş, derken köyün dirliği-düzeni kaçmış. Geçmişler ağanın karşısına, başlamışlar eski günlerin hesabını sormağa:

— Sen misin, demişler, babamı, kardeşimi öldürüp ocağımızı kör bırak?

Çekmişler silâh-bıçağı. İşte ne oldu ise ozaman olmuş. Adna KANGÜTME dediğimiz zincirleme cinayetler köye nasıl girdi ise bir daha çıkıp gitmek bilmemiş...

Gelecek yazımızda — Cumhuriyetten sonraki olayları konuşturarak — bu çatışmaların köyde (*) nasıl başlayıp nasıl devam ettiği üzerinde duracağız...

(*) Olaylara adı karışan aile fertlerinden birçokları hayatta olduğu için Başkente ancak 110 kilometre uzaklıkta bulunan bu bahtsız Anadolu köyünün adını açıklamakta bir fayda görmedik. Zaten yazımızın amacından da anlaşılacağı üzere niyetimiz şu veya bu kişileri suçlamaktan ziyade, milletimizin işgücünü aksatıp, ocaklar söndüren sosyal bir hastalığı nedenleriyle birlikte bütün çıplaklığıyla ortaya koymaktır.

Serbest Sütun

Toprak Reformu II

Ali KENAN

Toplumumuzun birbirlerine pek yakın tabakalarını temsil eden Temsilciler Meclisinde Anayasa ile ilgili tartışılarda bu tabakalar arasındaki ortak çıkarlara dayanan «uzlaştırıcı formüller aramak hususunda büyük gayretler harcamaya» (1) bazı maddelerde lüzum hâsıl olduğu herkesin malûmudur. İllerde bir toprak reformu yapıldığı takdirde, kamulaştırılacak özel mülkiyete ait toprakların bedellerinin ödenmesiyle ilgili 38 inci madde de böyle feyizli tartışmalara sebep olan maddelerden biri idi. Bedellerin peşin yahut 5 yılda taksitle ödenmesinde ısrar edenlere karşı Ferda Güley «157 maddelik şu Anayasanın 156 maddesinde Devletin sırtına bir mihrace gibi binmiş olan toprak sahibi bazı arkadaşlarımız, bu maddeyi reddediyorlar» (2) diyerek «uzlaştırıcı formüllerin» bir sonucu olan Anayasamızın karakterini pek güzel ifade ediyordu. Bilindiği gibi, reddi istenen madde ödeme süresi için 10 yıllık bir süre kabul ediyordu. Oysa diğer batılı memleketlerde bu bedelin bazan hiç ödenmediği, ödendiği takdirde 20 ilâ 40 yıl arasında değişen bir süre kabul edildiği gözönünde tutulursa, 38 inci maddenin zaten uzlaştırıcı bir mahiyette olduğunu anlarız. Esasen, bizde de 1945 tarihli Çiftçiyi

Topraklandırma Kanununda ödeme süresi 20 yıl olarak tesbit edilmişti. Toprak reformunu kalbinde eski bir aşk gibi saklamış olan millî burjuvazimizin temsilcilerinin bu sefer 10 yıl ile yetinmeleri bu tabakanın beynelmilel malî sermaye ile işbirlikçi sanayi ve toprak burjuvazisi karşısında ne değin zayıf kaldığını gösterir. İşte yeni Anayasamız bu tabakalar arasında bulunan «bir orta yol» (1) dan, bu tabakaların çıkarlarını «uzlaştırıcı formüller» den ibarettir.

Toprak reformunun, istihsal vasıtalarının en serbest şekilde gelişmesini yani sanayileşme hareketinin engelsiz gelişmesini sağlayacağını geçen yazımızda gördük (3). Sanayileşmeyle birlikte millî burjuvazimizin gelişmesi, hem toprak, hem de beynelmilel malî sermaye ile ortak sanayi burjuvazisinin çıkarlarına aykırıdır. Bu ekonomik sebepten dolayı, toprak ve sanayi burjuvazisi temsilcileri, hayran kaldığımız bir kesinlikle 38 inci maddeye cephe aldılar. Bir yandan Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu ve Kasım Gülek gibi büyük toprak sahipleri «özel mülkiyet» ve «vafandas huzuru» adına, diğer yandan Fethi Çelikbaş, Daniş Koper ve Şahap Kocatopçu «yabancı sermaye» adına, istikbalde

dahi yapılacağı şüpheli bir toprak reformuna ancak hukukî bir zemin hazırlayan 38 inci maddeye karşı mücadelede öncülük ettiler. Bu iki tabakanın temsilcilerinin başvurdukları ideolojik mugalata taksitle ödemenin, özel mülkiyete aykırı bir kollektivite rejimi hazırlar mahiyette olması idi. Fevzi Lûtfi Karaosmanoğlu «Anayasa güzel bir eserdir, fakat bu madde (38 inci madde) ve sosyal adalet prensibi diğer hak ve hürriyetlerin sınırını aşılıyor» (4) diyordu. Hayrettin Şakir Perk «Hazine arazisini dağıtmak imkânı varken bu madde ile mülkiyet hakkını ve bu güzel Anayasayı zedelemiyelim, yazıktır» (4) diyordu. «Bu Anayasaya kapitalizm mi, yoksa kollektivitenin mi hâkim olması gerektiği» meselesi üzerinde duran Ferit Melen «kapitalizme giden memleket, fert mülkiyetine önem verir, kollektivite fert mülkiyetine önem vermeyen bir rejimdir» (5) dedi ve «Anayasaya kollektivite sisteminin hâkim olduğunu ifade etti» (5). Bu temsilciler pek iyi bilirler ki toprak reformuyla büyük toprak sahiplerinin iktisaden tasfiyesi sonucunda gelecek rejim kollektivite rejimi değil, fakat mülk sahibi olan çiftçiler arasında gelişecek olan kapitalist rejimdir. «Kollektivite» tehlikesi var diye haykırımlarının sebebi, diğer mal sahiplerini de dâvalarına alet etmek içindir. İşbirlikçi sanayi ve toprak burjuvazisinin bu mugalatası altında bizzat toprak burjuvazisinin muhafazası amacı vardır. Kamulaştırmanın ödeme süresinin 10 yıl olmasına dahi tahammül edemeyenler pek iyi bilirler ki, batı memleketleri arasında en derin toprak reformunun yapıldığı Fransa'da, 1789 da ödeme süresinin tartışılması şöyle dursun, bizzat toprak sahiplerinin fizikî mevcudiyetlerine son verilmişti. Böyle derin bir reformdan sonra Fransa'da kurulan rejim bir kollektivite rejimi değil, fakat en mütakâmil kapitalist rejimdir. Tarihi şartlar sonucu, bizde böyle bir ihtilâli ve toprak reformunu yapacak kudrette bir millî burjuvazi teşekkül edemediği için, bugün yapılan mücadele ödeme süresinin 10 yıl mı, 5 yıl mı olması konusunda bir pazarlığı geçmemektedir.

Yabancı sermayenin savunucularından Fethi Çelikbaş ise «maddenin mal emniyeti bakımından endişe getirdiğini, bu güvenliği sağlamak için tasarılan çıkarılması lâzımgeldiğini» (6)... kamulaştırma prensibinin özel sermayeyi, özellikle yabancı sermayeyi ürkütmeyeceğini» (7) söyledi. Fethi Çelikbaş'ın yabancı sermayeyle ilgili endişeleri pek manidardır ve yukardaki tahlilimize göre aynen iştirak ediyoruz. Çünkü toprak reformu yabancı sermayeyi iç desteğinden mahrum eder. Yabancı sermaye ile işbirlikçi sanayicilerimizin temsilcilerinin toprak burjuvazisini muhafaza etmek ve millî burjuvazimizin gelişmesini önlemek için bu maddeye cephe almaları ortak çıkarları icabı tabiidir. Ayrıca sanayicilerimizin bu hareketleri, kendi menşe ve gelişme şartlarını da ayrıca aydınlatmıştır. Toprak reformunun ve gerektirdiği taksitle ödemenin özel mülkiyet rejimine aykırı olduğuna, bu tezi savunan sanayicilerimizin de inanmadıklarını gös-

teren ilginç bir olay, maddenin müzakere- si daha bitmeden ortaya çıktı. Madde ko- misyondan dördüncü defa Meclise getiri- lirken ikiye bölünmüştü. Toprak kamu- laştırmasıyla ilgili hükümler özel teşeb- büslerin devletleştirilmesiyle ilgili hüküm- lerden ayrılmıştı. Böylece komisyon, 38 in- ci maddeye karşı cephe alanların, yukar- da bizim de yaptığımız gibi, toprak ve sa- nayi unsurları olmak üzere farklı iki ta- bakadan geldiğini görmüştü. «Böylece maddenin aleyhtarları ikiye bölünmüştü» (8). Bir «uzlaşma» sonucunda ödeme sü- resinin 5 yıla indirilmesine rağmen, 33 ki- şi aleyhte, 10 kişi de çekimser oy kulla- narak peşin ödemede ısrar ediyorlardı. Bu 43 toprak sahibi sanayiciler tarafından muvakkaten yalnız bırakılmışlardı.

Şimdi 38 inci maddeyi teklif ve mü- dafaa edenlerin fikirlerini görelim. Milli burjuvazimizin, «kollektivite», «özel mül- kiyet rejimine el uzatma» gibi ithamlara karşı bulduğu tez «sosyal adalet» prensibi oldu. Toprak reformu bakımından bu pren- sibin gerçek muhtevasının ancak kapita- lizmin, 1 — mutlak rant yükünden, 2 — beynelmilel mali sermayenin baskısından kurtulmasını ifade ettiğini geçen yazımız- da göstermiştik. Oysa, birçok sanayi ve toprak unsurları gibi Şefik İnan bu pren- sip yüzünden «çok sola kaçmış bir komis- yonca hazırlanan bir tasarı karşısında bu- lunulduğunu, böylece özel teşebbüs, mül- kiyet hakkı ve benzeri hakların zedelendi- ğini ima eden fikirler» ve «sosyal husus- ların ağır bastığını» ileri sürüyordu (9). Bu da gösteriyor ki, bir memlekette taba- kaların gelişmesiyle ekonomik hayatın zo- runlu kıldığı yenilik ve değişiklik ihtiyaç- larını — istihsal vasıtalarının gelişmesini engelleyen tabakalara karşı — ifade eden talepler bazan asıl amaçlarından farklı bir anlam taşıyabiliyorlar. Fakat, savu- nulan taleplerin anlamı ve savunucuları- nın niyeti ne olursa olsun, bu taleplerle getirilecek yenilikler istihsal vasıtalarının gelişmesine yarayacakları için zengin bir muhtevaya sahiptirler. İşte, 27 Mayıs'tan beri savunulmakta olan «sosyal adalet» prensibi de bu tip bir taleptir. Milli bur- juvazimiz tarafından savunulan bu pren- sibe dayanılarak yapılması talep olunan reformların objektif sonucu, Nadir Nadi'nin de arzuladığı ve bizim de destekledi- ğimiz en mütakâmil kapitalist sistem ve ona tekâbül eden en mütakâmil demokra- tik rejimdir. Batıdaki anlamı sebebiyle «sosyal adalet» prensibinin Anayasaya gir- mesine muhalefet edenlerin toprak reformu konusunda bu prensibi kabul etmele- ri, hem toprak reformunun, hem de «sos- yal adalet» prensibinin kollektivite siste- miyle bir ilişkileri olmadığını gösterir. Nitekim, «gerçi kutsal toprak mülkiyetini savunan temsilcilerin gayreti sayesinde on yıllık ödeme süresi beş yıla indirilmiş- se de, ulusal kalkınma ve sosyal adalet gereklerimiz yönünden yine de ileri bir a- dım atıldığını söyleyebiliriz» (10), diyor- du Nadir Nadi. Nasıl «Çelikbaş ve arka- daşları gibi, özel teşebbüsün önemini müd- rik politikacıların mevcudiyeti, özel ve ya- bancı sermaye için en büyük teminat»

(11) ise, Nadir Nadi'nin de bu sözünü top- rak reformunun ve «sosyal adalet» in özel mülkiyet rejimine aykırı olmadıklarına da- ir daha emin bir teminat olarak telâkki edebiliriz.

Grev hakkını Anayasa teminatı altına alacak yerde, hükümetlerin çıkaracakları özel kanunlara emanet eden «sosyal ada- let» çilerimiz toprak reformunu şöyle sa- vundular : Şevket Raşit Hatipoğlu «şayet imkânlar hazırlanmazsa, bu Anayasa ge- rekli sosyal adaleti getiremeyecektir. Asıl problemimiz çiftçiyi topraklandırmaktan başlar... Ortaçağın kalıntısı bir metot, art- tık demokratik sosyal Türkiye Cumhuri- yetinde yaşayamaz» (6); Ömer Sami Co- şar «bir türlü toprak derebeylerine, sosyal devlet anlayışını nasıl anlatacağız» (7) di- yorlardı. Toplumların gelişmesini biraz bi- len bir kimse, Ortaçağ kalıntısı bir dere- beylikten «kollektivite sistemine değil fak- at kapitalizme geçileceğini anlamakta güçlük çekmez.» Doğu illerimizde âdeta bir feodal sistemin yerleşmiş bulunduğ- unu, bir şahsın 40 köye sahip olduğu illerin doğuda çoğunlukta olduğunu, artık bu sis- temin sosyal düzene uygun hale getiril- mesi zamanı geldiğini (5) söyleyen Ömer Sami Coşar'ın sosyal adalet anlayışının feodal sistemin tasfiye edilerek kapitalist «sosyal düzene uygun hale getirilmesi» olduğu açıkça anlaşılıyor. Şüphesiz kapi- talizmin gelişmesi bakımından toprak re- formunun yalnız doğu illerimize inhisar ettirilmesi konusundaki fikirlere iştirak etmiyoruz (3). Bu hususta Şevket Raşit Hatipoğlu, «bugün Türkiye'de topraksız çiftçiler mevcuttur. 700 bin köylü toprak- sızdır. Oturdıkları evler bile kendilerinin değildir. Ayrıca, bir milyona yakın da top- rağı kâfi gelmeyen küçük çiftçi bulunmak- tadır... Türk milletinin tarihten devraldığı

bu ebedi ıstırabına çare aramak zorunda- yız» dedikten sonra devamla «devlet elin- deki arazinin ihtiyacı karşılamayacağı- nı.. büyük arazileri parçalıyarak günden güne hızla çoğalan topraksız yurttaşlara dağıtmaktan çekinilmemesi gerektiğini, böylece milyonla insanın rızkının da Ana- yasa teminatı altına alınmış olacağını» (6) söylemiştir.

M.B.K. nin ödeme süresini on yıla çı- karan teklifinden sonra 23 leyhte, 64 aleyht- e ve 5 çekimser oyla 38 inci madde kabul edilmiş bulunuyor. Fakat bu sonuç toprak reformunun yapılacağı anlamına gelmez. Nitekim, toprak reformunu yapmaya bu memleketin ihtiyacı olmadığını savunan- lardan Ferit Melen'in «istediğiniz kadar kanun getirin, memleketi kollektivite sis- temi (yani toprak reformu) istikametine yöneltmeyeceksiniz» (5) dediği gibi bu iş sadece bir kanun meselesi değildir. Eski Anayasanın 74 üncü maddesi ve 1945 ta- rihli Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu bu- günkü durumdan daha müsait olmalarına rağmen toprak reformu asla yapılamamıştır.

- (1) Nadir Nadi, Cumhuriyet, 2 Ma- yıs 1961.
- (2) Ferda Güley, Ulus, 21 Mayıs 1961.
- (3) Ali Kenan, Forum, sayı :
- (4) Son Havadis, 27 Nisan 1961.
- (5) Tanin, 27 Nisan 1961.
- (6) Ulus, 27 Nisan 1961.
- (7) Dünya, 27 Nisan 1961.
- (8) Son Havadis, 30 Nisan 1961.
- (9) Ulus, 4 Nisan 1961.
- (10) Nadir Nadi, Cumhuriyet, 1 Ma- yıs 1961.
- (11) Turan Güneş, Dünya, 27 Ni- san 1961.

BAĞLANTILAR :

Dinde Tefekkür

Hilmi Malik EVRENOL

Tanrı ve Topluluk : Tabiat Kanunları, Kaza ve Kader

Bu felsefenin esas hatası vücut ile ruhun ayrı ayrı birbirine düşman iki var- lık olarak gösterilmesidir. Hakikatta ise insanın sağlığında ruhun vücutla kaim olduğu idrak edilmemiştir. Vücut ile ru- hun birbirine olan münasebetleri ne olur- sa olsun, ruhun vücuda muhtaç olduğu aş- kârdır. Şu halde, esas olan vücudumuza ve kendimize itina etmemizdir. Servet ve maddi saadet, vücut sağlığına, kuvvete ve mukavemete hizmet eder. Fakir toplu- luk ise hayatın yalnız çirkin tarafını gö- rebildiğine göre, yanlış din telâkkisinin gelişmesinin sebeplerini aramak kolaydır. Kitabın altıncı faslında Haşimi, haya- tın kanunlarını bilmemezlik terakkiye en- gel teşkil eder, diyor. Herhangi bir işte veya ticarete muvaffakiyet talihe veya

kismete ve kadere bağlı olduğu, her şeyin Allahtan geldiği, Allahın iradesiyle müm- kün olduğu fikri ve zihniyeti yanlışdır. Bu gibi işlerde muvaffakiyet insanoğlunun ve topluluğun say ve gayretlerine, hazırlıklı oluşlarına ve kuvvet ve kudretlerine bağlı olduğu ihmal edilebilir mi?

Büyük fedakârlıklarla başarılar elde edilir. Bu fikrin aksini «Minhac Al Abi- din» eserinde ortaya atan Al Ghazali bü- yült bir hata işlemiştir. Suyuti «Al Havaı bil Fatavı» adlı eserinde sezgiye dayana- rak yani düşünceye ve akla hacet kalma- dan hakikatlerin derhal idrak edileceğini yazmıyor mu ve onu tavsiye etmiyor mu? Bugün bile Kahire'de Azhariler veba gibi salgın ve tehlikeli hastalıklara karşı Bu- hari'nin SABİH'ini ezberden okumuyorlar mı? Arabı paşa ile İngiliz ordusunun bu suretle mağlûp edileceğine inanmamış mı

idiler? Ve birçok Mısırlının ölümüne sebep olmamış mı idi?

Harp esnasında hava taarruzlarından masun kalmak için sığınaklara sığınmanın ve teknik korunma vasıtalarına müracaatın Allaha inanın zayıf olduğuna dair telkinlerde bulunmadılar mı? Eski ha-yaletlerin yerini alan inanışlara ve meselâ ruhları çağırma seansları İslâmiyette yeri olmadığını ileri sürdükten sonra, Pey-gamberlerden mucize ve keramet bekleyenlere, Peygamberler onlara dâima dünyadaki «Nizamdan» bahis etmemişler mi-dir?

Kaza ve kaderden bahis eden fasılda, Haşimi insanoglunun hayatta pasif kal-masının aleyhinedir. Kendi kuvvet ve kud-retine, kendi şahsî teşebbüsüne inanmayan bir kimse ilerisini göremez, büyük işler yapamaz. Modern terbiye felsefesi ferdin istiklâli için çalışır, kendisindeki kudret ve mesuliyetleri gösterir. Bu tarzda yetişen topluluklar ve milletler yükselmeğe namzettir. Pasif olarak ve teslimiyet için-de yetişenler ise gerilemeye, zevale mah-kûmdurlar. İnsanoglunun fitrî zayıflığına inanan topluluklar ve milletler payidar olamazlar. Eski inanışa göre Müslümanlıkta kaza ve kadere gelince: Allah ezel-denberi, her ferdi yapacağı ve yapamıyacağı işlerle bağlamıştır. İnsan iyiyi veya kötüyü seçerken, hakikatte bu seçişi ken-disi değil, fakat Allahın, bilinmeyen sebeplerden dolayı, insana bahsettiği bu iki temayülden birisini ferdin seçmiş olmasıdır. Binaenaleyh, insan kendiliğinden hareket etmezmiş.

Bu felsefenin yanlış olduğuna işaret ettikten sonra Haşimi, kaderin «Takdir» ile izah edileceğini, yani nesnenin ölçü ile tâyin edilebileceğini yazıyor ve Allahın kader ve takdiri bu mânadan başka mânaya alınamıyacağı ve «Al Akdarın» «Ni-zam» demek olduğunu, buna başka türlü inanmanın ve tefsirin KÜFÜR demek olacağını ve beşeriyetle beraber beşerin akıl ve mantık kabiliyetlerine inanmayanlar-dan başka herkesin bu felsefeye inanmış olması gerektiğini ileri sürer.

Tevekküle ait faslında Haşimi, Kur'an'da bu konudan bahis edilmemiştir, ama yazık ki tevekkül İslâm dininde âdeta bir esas ve temel olarak kabul edilmiştir, di-yor. Hakikat ise tevekkül bu varlığın ka-nunlarına inanıştır. Yarattıcı, sebep ile netice arasında bir bağlantı vücuda getirmiş-tir. Allahın kudretine, adaletine, hikmet ve dirayetine inanmış olmamız, tevek-kül hakkındaki telâkkimizi ve fikrimizi değiştirmemiz gerekir.

Haşimi «HADA HİYA T'AGHLÂL» adındaki bu eserin sekizinci faslını «Al Ashap» a (sebeplere) tahsis ediyor. Müs-lüman, sebep veya illiyetin önemini küçül-tür ve âdeta takbih eder, diyor. Bu konu ile ilgili iki okul vardır. Biribirinden hatâlı iki okul. Birincisi illetin eseri veya sebebin netice verebileceğini inkâr eder ve bunun aksini iddia edenleri gayridini sa-yar. Muhasibi İbni Ata-Ullâh ve Ghazali bu düşünüş tarzının liderleri sayılırlar.

Okurların Forumu

Sorunlarımız Çok

FORUM Yazı Kuruluna;

Yurt düzeyi çözüm bekliyen sorunlar-la dolu. Devlet babanın gözönü olan bü-yük şehirlerin dışına bir uzanan, görür bunlardan destesiyle. Ne edelim ki böylesi gerçeklerimizi yüze çıkaran yayın organi-mız pek az daha. Bir sürü gazete, dergi, çıkarları için başka tezgâhta bez doku-yorlar hep: Ayağa düşürülen politika, ge-çer cinsten lâf ebeliği, toto yarışması, ilân ve artist reklâmı; iyi özetler on-ların hizmet tutumunu.

Bir kötü huyumuz da; halkın içinden ses getirenlere kulak ve göz açacağımız yerde, karamsar ya da kuşku eseri başka şeyler deyip, geçivermemizdir. Açıkçası, toplum tarlasında olan bitenleri izlemek bazılarının hoşuna gitmiyor nedense. De-liği görünce yama bulmak çabasına düşü-leceğinden korkuluyor belki. Fakat bu vurdum duymazlık böyle sürüp gidemez elbet. Eğilmeliyiz artık sorunlarımız üstü-ne; hem de bir çareye bağlamak için, yü-reklerimizle yakınlaşmalıyız onlara. Ne var ki, dile kolaydır yukarıda istedikleri-miz. Çünkü dün gösterilmediğini bildiği-miz, bugün kararsızlık geçirdiğimiz, yar-rının da şimdiden kestiremeyeceğimiz öy-lesine zorlu bir toplumcu ilgidir bu iste-nen. Ancak, bu gibi yakınlmaları uzatma-nın yararlı olacağını da sanmıyorum ben. Üstelik yaşantıları konuşurmak durur-ken...

Örneğin, geçen uğradığım bir taşoca-ğından anlatavım bu sefer sizlere: İlk bakışta yedi kövül sayabilmistim ocakta. Hal hatır sormadan sonra anladım isleri-ni; hazırlanmış bir su değirmeni tasını a-rabaya yükleyeceklerdi. İşcin kisilerdi hepsi de. İmece ruhu capcanlıydı araların-da. Tasa hep birlik tutup direniyorlar, gö-ğüsleyip sırt veriyorlardı. Buna rağmen tasın istenmeyen yöne kavdığı, kaldıraç yaptıkları sopaların kırıldığı oluyordu. Bövlece tam ikibuçuk saat sürdü bu ter-lemekli uğraşları. Diğer deyimimle, bir işcinin iki iş günü demektir bu ufacak işin bitirim süresi. Harcanan emek ve zamana bakıp da, koyu koyu düşünmemek ola-mazdı bu kısır işi. En başta araçsızlık ne-dendi, bu işin kara zorlama yoldan yapıl-masına. İşleyen aletleri olmayınca; övüne-memişti eller.

İlkel güçten uygar güce hâlâ geçememiş olduğumuza, daha bir özden inan-dım o görgüden sonra. İnsanlarımızın mo-torla birleştiremediğimiz kuvvetlerini ne kerte hor kullandığımızı acındım doğrusu. Bugün çoğunlukla öküz ve kol gücüyle dönen aile işletmelerimizi, tekniğin son

verileriyle donatılmış görmek duygusu içi-mi yeniden sardı. Kalkınmamızın derece-sini, çağımıza uygun nitelikte iş aygıtlarının toplumda yaygınlaşmasına bağlı bul-dum. İşte bu yüzden selâmlıyorum maki-na medeniyetini...

Mehmet ÖCAL - AFYON

Dördüncü Başlangıç: 27 Mayıs

FORUM Yazı Kuruluna;

Bizde batılılaşma, yani insanca yaşa-ma serüveni tâ Selim III den başlar. Ve ne yazık ki hiçbir devrim çalışması bizi tam bir başarıya ulaştıramadı. 1876 I. Meş-rutiyyet kısa ömürlü olmuş ve Abdülha-mid'in despot idaresi ile sönük kalmış; 1908 II. Meşrutiyet, İttihat ve Terâkî'nin memleket sorunları ile olan ilgisizliği yü-zünden korkunç uçurumlara sürüklenmek tehlikesini doğurmuş, memleketi Balkan ve I. Cihan Savaşına sokarak hasta adamı harabeye çevirmiştir. Kurtuluş Savaşı ile başarılı bir ameliyat yapan Atatürk, 3. başlangıç diye adlandırdığımız Cumhu-riyeti kurmuş ve ancak bu devrede millet-çe soluk alabilme mutluluğuna erebilmişiz. Eski hastalıktan kurtulmakla savaşın bu iyileşme devresinde çok büyük işlerin baş-arılamıyacağı muhakkaktı. Bu devre se-rinkanlılıkla eleştirilecek olursa yine; programlı, halka inen - halk için gerekli bir yol alınmadığı görülür. Her ne kadar Kemalist rejim nazariyatta tam bir mül-kemmeliyetle yer almışsa da, bu o günkü şartların gerektirdiği engeller, mali takat-sizlik yüzünden gereği gibi işliyememiş, büyük kalkınma, milletçe seferber olma, sanayileşme, refaha ulaşma dilekten öte-ye geçememiş ve sadece kitap ve nutuk-larda kalmıştır. Diğer milletlerin yakınçağ tarihlerine bakılacak olursa; örneğin bir Japonya; II. Cihan Savaşı sonu Alman-yası; burnumuzun ucunda ve tüm yokluk-lara rağmen dev adımlarla ilerleyen ve ni-metlerini tatmaya başlayan İsrail ve ni-hayet 5 yıllık kalkınma programlarını baş-arı ile götüren Hindistan görülür. Kısa devrelerle ulaştıkları bu başarılarla örne-ğin neden bizde 27 yıllık bir devrede ula-şamadı? Bir çiçekle bahar gelmez. Ata-türk memleketimizi iç ve dış düşmanlar-dan korumakla en büyük iyiliği yaptığı gibi, Kemalist ilkeleri önümüze sermekle de bizce ödevini başarmıştır. Bu eseri baş-arı ile yaşatmaya çalışan ve en güzel örneklerini 10 yıllık karanlık devrede ve-ren İnönü, denebilir ki kendilerinden bek-leneni fazlasıyla ödemek mutluluğuna er-

miştir. O halkın gözü, halkın kulağı, halkın dili olmuştur. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi milletçe kalkınma, salt bir önderle olamaz. Önder yol gösterir. Millet ona ayak uyduramazsa istenilen başarı elde edilemez. Doğrusunu söylemek gerekirse biz daha 4. başlangıç dediğimiz 27 Mayısla da tam deyimini uyanamadık. Sağda solda duyulan çatlak sesler bunun en güzel örnekleridir. Yirminci asır sun'î peyk yarışmasında; 25 milyondan 16 milyonun okuyup yazma bilmemesi kişiyi tırperten acı nedenlerdir. 27 Mayıs'tan sonra bile, Abdülhamit idaresine taş çıkartan 1950-60 arası karanlık devreyi iyi bulan vatandaşlarımız var henüz. Siz 27 Mayıs nasıl anlatırsanız anlatınız, o kendi küçük dünyasında cirrit oynayan softaların, bozuk politikacıların kuklası olacaktır.

Bizce 27 Mayıs; en küçük bir ahlâk yasasına uymadan sadist iştihalari ile milleti sömüren düşük Celâli çetesinin elinden kurtarması bakımından büyük önem taşır. 27 Mayıs kötü bir idareye paydos dedirtmiş ve memleketi mutlak bir kardeş çekişinden kurtarmıştır. Bu devrime giriştir. Demokrasi kitabının önsözüdür. Asıl konu bundan sonra başlayacaktır. 4. başlangıç temsilinin yaratıcıları gençlik-ordu karmasını organize eden Cemâl Ağa; dekorsuz, düzensiz ve imkânsızlıklar içinde milletimizi uyurma çabasıdır. Bu onüç aylık henüz emzikte olan çocuğumuza bulaşan hastalığın kaynağı cehalettir. Bizi az söz, çok iş bekliyor. Saz ve söz Tanzimatla başlar, yalnız kitaplarda veya birkaç aydının kafasında kalır okadar.

Biz yazımızı; ne halde olduğumuzu gayet güzel belirten Cemâl Ağamızın söyleviden aldığımız bir-iki cümle ile bağlayacağız :

«Herkes ayrı bir istikamette ne yaptığını bilmez bir durumdadır. Bu kadar dağınık ve gaysiz bir millet olmaz.»

«... Bu asır âvarelik asrı değildir.»

«Milletçe uyanmak ve gafletten kurtulmak mecburiyetindeyiz.»

«Millete çalışın demek iyi bir şeydir. Fakat kâfi değildir. Çalışmanın yolunu göstermek lazımdır.»

Turgut AKIN - ANKARA

Lalahan'da Kuzu Bayramı

FORUM Yazı Kuruluna;

18 Haziran 1961. Bugün Barbarosların, Turgut Reislerin torunlarının bayramı var. Konukları nasıl ağırlayacaklarını şaşırın o Türklüğe has tatlı ve içten karşılamaları unutulamayacak şeylerden. Her yanımız bayraklarla donatılmış. Sanki kuzu gençliğinden sonra sefere çıkılacakmış gibi heyecanlı anlar yaşıyoruz. Biraz sonra Akdeniz korsanlarına hadlerini bildirmek üzere denize açılacakmış gibi acele acele bir o yana, bir bu yana koşuşmaları kişiyi çok etkiliyor.

O gün bir daha anladım ki, içimizde yitmeyen, tüm canlılığını koruyan cevheri bulup çıkarmak yetiyor. Bu cevher Atanın önderliği ile düşmanı İzmir'de denize dök-

medi mi? Bu cevher; 10 yıllık karanlık çağa 27 Mayıs'ta paydos demedi mi?

O gün çok güzel anlar yaşadık. İlk yarışmaları gözledik. Yakın birlikten olan Azattepe'liler de konuklar arasında bulunuyordu. Her yıl yaptıkları çekışmeli halat çekme yarışmasını yine Lalahanlılar kazandılar.

Şenliğin asıl ilgi çekici yönü ve benim üzerinde duracağım nenler Ast. Sb. Ersevînc Sümer'in düzenlediği güzellik yarışması ve yine kadınsız olduğu için Anadolu'muzun kuş uçmaz kervan geçmez ilçelerinde bile oynana oynana ün salan insan Sarrafı adlı komedidir. Yurdumuzun çeşitli bölgelerinden gelen ve tüm eğitimini birliğinden alan bu sevgili erlerimizi gördükten sonra sevinç gözyaşlarını dökmeden edemedim. Temsili gözlerken kendimi Devlet Tiyatrosu aktörleri karşısında buldum dersem sakın şaşmayın. İnanılmayacak kadar rahat oynuyorlar. Öyle tatlı oyuna verişleri var ki kendilerini, karşıda gözleyici var mı, yok mu umursadıkları yok. Aparakyan rolünde oynayan Fikret Ofias sanki İstanbul'umuzun Beyoğlu semtinden sipariş verilmiş bir Yahudi yurttaşımız olarak gelivermiş. Yüksel Kandağ Kayseri'den pastirmalarını satmaya getiren iç-turist -hacı ağa- yı kolayca tanıyıyor bize. Kabadayı ve yankeşici Necati Şentunalı'nın başarısını övmeye değer. Ah mümkün olsa da bu kıymetleri teker teker ortaya çıkarsak. Yarın vatani ödevleri bitecek olan bu erlerimiz memleketlerine, işlerine dönünce yine ne yazık ki kendi içdünyalarına kapanacak-

lardır. Bu da kişiyi üzen nenlerden doğrusu. İşleyen demir işler sözü boşuna denmemiş herhal.

İkinci ve en güzel gösterileri güzellik yarışması idi. Bu gösteriyi, örneğin Hilton'da hakiki yarışmaları düzenleyenlere sunmalarını ne kadar isterdim. O ne güzel, o ne tatlı yeriş. Kadın kılıfına girip süslenen erlerimizi görmeye değerdi. Subaylardan meydana gelen dört kişilik jüri vardı. Moda düşkün, acayıkları kendine meslek edinmiş hanımlarımıza salık veririm diyeceğim ama tekrarı mümkün değil. İşte birinciliği kazanan Miss. Azattepe!.. Kırita kırita bir geliş, şöyle jüri hey'etine bacaklarını gösterişi ve onları tavlama babında bir öpüşü var ki gülmekten kırıyor kişiyi. İşte ikinci güzel; Sulukule güzeli Sırf Göbek Emine. Yarışmayı organize eden, mikrofonda bir güzelle yarışmayı kazanınca ne yapacağını soruyor. Güzel, kadınısı bir sesle :

— Holivut'ta Marlon'la filim çevireceğim, deyiveriyor.

Yerli filim çevireceğim deseydi daha uygun olurdu ya neyse. Güzeller ayrıca gözleyicileri ve jüriyi kazanmak için dans da etmekteydiler. Örneğin Aksaray Güzeli Yandım Allah Süheyâ Ça-Ça oynadı. Şişli Güzeli Bikini Neclâ çifte-telli oynadı. Kısaca on güzel de paylarına düşeni kolayca başardılar.

O günümüzü bizlere çok güzel geçirten hazırlayıcılara ve oyunculara teşekkürlerimizi ve başarılarını candan kutulamayı bir ödev bildik kendimize.

Ali BIYIK - ANKARA

KAVAKLIDERE VERMUT

**Sek ve Dömisek
VERMUTLARIMIZI
Yerli ve yabancı bütün
vermutlarla kıyaslayınız**

**DAİMA
KAVAKLIDERE**

Ne Diyorlar

Türkiyede Şehircilik Meseleleri

Profesör Fehmi YAVUZ

T.C. Sabık İmar ve İskân Bakanı

Zaman zaman siyasi birlik halinde yaşamış olan Akdeniz ve Balkan milletleri arasında bir nevi kader birliği meydana gelmiştir. Ancak tarihte eskilik, bu memleketlerde birleştirici olduğu kadar ayırıcı tortular da bırakmıştır.

Bugün siyasi bütün olmanın yolu artık işgal ve istilâ değildir. Birleşmiş Milletler ve onun anayasasına uyularak teşkil edilen bölgesel gruplaşmalar yeni birlik metodlarını teşkil eder. Tarihin her devrinde hürriyet için gelişmiş ve hürriyet için savaşmış olan bu memleketler halkları bugün de hürriyet havası içinde yaşamak ve ilerlemek prensibinde tam bir anlayış içindedirler. NATO, CENTO anlaşmaları ve Müsterek Pazar çalışmaları bu anlayışın müşahhas örnekleridir.

Büyük coğrafi keşiflere kadar ilerliğin öncüsü olan bu memleketler Batının yarattığı sanayi ihtilâlini bir buçuk asır kadar gecikme ile bugün gerçekleştirme yoluna girmiş bulunuyorlar. Belki Türkiye, Yunanistan ve diğer Orta Doğu memleketleri arasında bu bakımdan bazı derece farkları vardır. Fakat mahiyet farkı yoktur. Bu memleketler bir taraftan gecikmeyi telâfi etmek, diğer taraftan Batı medeniyetinin katettiği yeni mesafeleri hesaba katmak zorundadırlar. Bu da ayrı bir kader birliği teşkil eder.

İktisaden ilerlemekte olan bütün memleketlerde olduğu gibi Türkiye'de de süratli bir nüfus artışı görülmektedir. 1927 ile 1955 yılları arasında Türkiye'nin nüfusu (13.648.000) den (24.121.000) e yükselmek suretiyle % 76 bir artış kaydetmiştir. 1950-1955 sayımları arasındaki fark çok düşündürüçüdür. Bu beş yıl içinde Türkiye nüfusu senede ortalama % 3 bir artış göstermiştir. İktisaden gelişen diğer memleketler arasında bu yüzde en yükseklerinden biridir.

1950-1955 sayımları, köy ve şehirli artışı bakımından da dikkate değer sonuçlar vermiştir. Bu devre içinde yıllık köylü nüfus artışı % 2,2, şehirli artışı % 5,5 dur.

Şüphesiz şehirli artışındaki bu fazlalık büyük ölçüde köyden şehire nüfus hareketinin bir sonucudur. Aslında biyolojik artış köylerde vuku bulmaktadır.

Türkiye'de şehirleşmenin dikkatli çeken tarafı tek istikametli olmasıdır. Yani Türkiye'de büyük şehirler daha çok büyümektedir. 1927 ile 1955 arasında şehirli nüfus % 24,1 den % 28,4 e yükselmiştir. Aynı devrede yüz binden yukarı şehirlerin sayısı ikiden altıya çıkmış ve bunların genel nüfustaki nispeti % 6,1 den % 9,9 a çıkmıştır. Tek istikametli artış devam et-

mektedir. 23 Ekim 1960 nüfus sayımı sonuçlarına göre yüzbinden fazla nüfuslu şehirlerin sayısı dokuza yükselmiş bulunmaktadır. İstanbul'un nüfusu 1927 de 690 binden, 1955 de 1 milyon 214 bine yükselmiştir.

Senede % 3 gibi bir nüfus artışı bir millet için çeşitli ekonomik ve sosyal problemler yaratmağa kâfidir. Hattâ bu nüfus olduğu yerde artsa ve herhangi bir nüfus hareketi bahis konusu olmasa bile. Türkiye'de ise, hem canlı bir nüfus hareketi vardır, hem de bu hareket başıboş ve yukarıda işaret ettiğimiz gibi tek taraflı, yani büyük şehirler istikametindedir.

Tek taraflı ve başıboş nüfus hareketinin memleket ölçüsünde ortaya çıkardığı mahzurlar iki grupta toplanabilir :

- 1) Ekonomik erozyon
- 2) Sosyal erozyon.

Ekonomik erozyon yurdun herhangi bir yerinde eline topluca para geçen vatandaşların ekseriya bu paralarını büyük merkezlerde yatırmaları veya istihlak etmeleridir. Yatırımlar çoğu zaman arsa almak, kat veya daire almak şeklindedir. Ve bunların büyük bir kısmı ekonominin ve şehirciliğin gereklerine uymaz, çoğu zaman emlak spekülasyonunu kamçılama şeklinde olur. Meselâ 1956 yılında İstanbul'da 600 milyon liralık gayrimenkul alış veriş yapılmıştır. Tereddüt etmeden bu paranın büyük bir kısmının küçük kasaba ve şehirlerden ve köylerden geldiği söylenebilir.

Bu alanda yapılmış ilmi çalışmalar bulunmamakla beraber, büyük merkezlere her yıl gelen 100 milyonların buralarda bir ilerleme ve kalkınma unsuru teşkil etmediği de açıkça görülüyor. Hattâ büyük merkezlerden çeşitli yollarla hudut dışına çıkarılmış olmaları da mümkündür.

Bu toplu paraların geldikleri küçük merkezler bir nevi erozyona uğramaktadırlar. Netice olarak, hem büyük merkezler, hem küçük merkezler bakımından milli ekonominin zararına sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Bilhassa İkinci Cihan Harbinden sonra şehirleşmenin süratlendiğini ve bunun tek taraflı olduğunu söylemiş bulunuyoruz. Küçük yerlerden çeşitli ümitlerle, parlak hayallerle büyük merkezlere gelenler çoğu zaman umduklarını bulamazlar ve hayal kırıklığına uğralar. Çünkü buralardaki iş imkânları ve yatırımlar yeni gelen iş gücüne normal çalışma imkânı sağlayacak şekilde artmamaktadır. Orta Doğu büyük şehirlerinde her adımda rastlanan ve sayı binleri bulan kundura boyacısı, herhalde bu şehirlerde oturanların cilâh kun-

dura giyme zevki ile izah edilemez. Hammal çokluğu, işportacı bolluğu da yarı ve gizli işsizlik ile doğrudan doğruya ilgilidir.

Şehirlere gelip umduğunu bulamamak suretiyle birçok ümitli, enerjik, kabiliyetli insanların sıhhatlerini, ahlâklarını kaybetmeleri, memleket için ve kopup geldikleri yerler için bir nevi erozyondur. Biz buna sosyal erozyon adını veriyoruz.

Büyük şehirlerimizde mesken sıkıntısı da çok artmıştır. Çalışma emniyeti içinde bulunmayan, geçimini güç sağlayan, köyden yeni gelmiş kimseler, gecekondu adını verdiğimiz basit meskenler yaparak barınma yolunu tutmuşlardır. Bir mesken siyasetinin bulunmaması ve enflasyon yüzünden İkinci Cihan Harbinden sonra büyük merkezlerde yapılan meskenleri iki ana grupta toplamak kabildir :

- 1) Gecekondular.
- 2) Spekülâtif ve lüks meskenler.

Halbuki, asıl ihtiyacımız olan bu iki grubun ortasında yer alacak sosyal meskenlerdir.

Büyük merkezlerdeki süratli nüfus artışı, eğitim işlerini de aksatmaktadır. Buralarda senelerdenberi ilk ve ortaokullar, ikili, üçlü eğitim yapılar. Okullarda sınıfları lüzumundan fazla kalabalık tutmak yoluna gidilmiştir.

Süratli nüfus artışı, enflasyon, arsa spekülasyonu yüzünden şehirler her istikamette ve imar plânlarını zorlayarak dağılmaktadır.

Su, elektrik, havagazı ve şehir içi ulaştırma hizmeti de bütün gayretlere rağmen kalitesini kaybetmektedir.

Bu hizmetlerin seviyeli bir şekilde görülmesi Millî Ekonominin kaldıramıyacağı kadar mali külfetler ortaya çıkarmış bulunuyor. Bir örnek olarak Ankara - Sakkarya su projesini verelim. Ankara'ya 95 km. mesafeden su getirmek için 500 milyon Türk lirası kadar masraf gerekiyor. 1946 ilâ 1956 yılları arasında İller Bankasının bütün Türk belediyelerine su için yaptığı yardımların ve verdiği ödünçlerin tutarı bu rakkamın üçte biri kadardır. Bu rakkamlar tek taraflı şehirleşmenin âmme hizmetlerinin maliyetini ne kadar yükselttiğini göstermeğe kâfidir.

1950 de büyük ümitlerle iktidara gelen Demokrat Parti on yıl gibi kısa bir zamanda plânsızlığın, hesapsızlığın, haksızlığın en kötü örneklerini vermek suretiyle 27 Mayıs 1960 da çıkan Ak-Devrim sonunda siyasi hayattan uzaklaştırılmıştır. On yıllık bu devre hem Türk milleti, hem de diğer gelişmekte olan memleketler için ders alınacak olaylarla doludur. 27 Mayıs'tan sonra iki büyük teşebbüs gerçekleşme yoluna girmiştir.

1) Demokrasiyi sağlam temeller üzerine kurmak için gerekli müesseseleri yaratmak,

2) Devlet plânlama teşkilâtı kurmak suretiyle Türk ekonomisini süratle geliştirmenin esaslarını vaz'etmek.

Artık Türk milleti plânsızlığın ve hesapsızlığın zararlarını bol bol görmüş bulunuyor. Yerli ve yabancı mütehasıslardan faydalanmak suretiyle girişilecek plânlı

çalışmalarla elde edilecek başarılar halkı çok kısa zamanda plân dostu yapabilir. Aksi halde denenecek başka bir tutum kalmamaktadır.

Plânlı çalışmalar bölge plâncılığı şeklinde uygulanacaktır. Bugünlerde Birleşmiş Milletler FAO yardımından faydalanmak suretiyle Antalya Bölge Plâni için ciddi çalışmalara başlamak üzeredir.

İki sene evvel kurulmuş olan İmar ve İskân Bakanlığı memleket ölçüsünde bölge plâncılığına girişmek için hazırlıklarını tamamlamış bulunuyor. Bütün bu çalışmaların hedefi, sanayi ve nüfusun memlekete muvazeneli bir şekilde dağılmasını sağlamaktır.

Devlet merkezinin Ankara'ya nakli birçok münevverleri, teknisyenleri Anadolu'ya biraz yaklaştırmıştır. Fakat aynı hamleyi daha içrele doğru yapmak suretiyle büyük şehirlerimizde karşılaşılan birçok sosyal ve ekonomik meselelere hal çaresi bulmak mümkün olacaktır. Ciddi etüdler sonunda tesbit edilmiş olan bölge

merkezlerinde iş, eğlence, eğitim, sağlık imkânlarının yaratılması ve buraların İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerin yükünü hafifleten yeni cazibe merkezleri olarak bölge plâncılığı esaslarına göre geliştirilmesi memleketin sosyal ve ekonomik bünyesini büyük ölçüde kuvvetlendirecektir.

Danimarkalı büyük sanatkâr Hans Anderson bir arkadaşına yazdığı mektupta, «Şimdiye kadar kaşığı yanlış elde tuttuğum için çorbayı iyi içemiyordum. Şimdi ise doğru ele aldığımı zannediyorum. Temenni ederim bundan sonra daha başarılı eserler vermeğe muvaffak olacağım.» diyor. Gelişmekte olan memleketler ve bu arada Türkiye için de kaşığı vakit kaybetmeden doğru ele almak yani, bölge plâncılığını en kısa zamanda tahakkuk ettirmek gerekmektedir. Ancak bu sayede sosyal ve ekonomik erozyon önlenmiş olacaktır.

(Çapraz Dünya'dan)

Kültür ve Sanat

ÖLÜMÜ MÜNASEBETİYLE

Hemingway ve Gertrud Stein

Leylâ ÇAMBEL

New York'un Metropolitan müzesinde bir kadın portresi vardır. Müzeyi gezen turist ister istemez bu resim önünde durur ve bakar, değil mi ki Louvre'daki Leonardo'nun Mona Lisa'sı kadar meşhurdur. İmzayı izlemeğe lüzum yok, daha kapıdan girerken göstereceklerdir. Ressamın adı : Pablo Picasso, kadının adı : Gertrud Stein...

Şahsiyeti belki de yazılarından daha etkili olan Gertrud Stein bugün sağ olsaydı, ne kadar acı duyacaktır Hemingway için. Yalnız yaratıcı hamlesi içinde gittiği ve arkasında boşluk bıraktığı için değil, gidişi huzursuz bir gidiş olduğu için.

Halk türkülleri leit motiflerini andırıcı tekerrür halindeki cümleleriyle Amerikan nesrinde yeni bir üslup yaratan ve tüm hikâye ve yazılarında müzik notalarının vuruşunu aksettiren Gertrud Stein'in salonuna devam eden üç kuşak yazar içinde en çok beliren muhakkak ki Hemingway olmuştur ve Gertrud Stein, salonuna gidip gelen yazarlar içinde muhakkak ki —ona zaman zaman kırılmakla beraber— en çok Hemingway'yi sevmiştir.

İkinci savaş yıllarının Paris'i. Hemingway —23 yaşında— Gertrud Stein'in salonuna geliyor. Öyle bir salon ki, kimler yok : ressamların ve yazarların en meşhurları ve cepheye gidip gelen Amerikalı GI askerleri. «Mademoiselle Gertrude» hepsine destektir. İşte gelişigüzel birkaç isim : Picasso, Matisse (Picasso ile Ma-

tisse'i tanıştıran Gertrud Stein'dir), Braque, Apollinaire, Sherwood Anderson, Ezra Pound, T. S. Eliot, Edith Sitwell, Louis Bromfield, Jean Cocteau, André Gide... Bir gün Bernard Fay diyor ki : «Hayatımda rastladığım birinci çapta 3 insan vardır : Picasso, Gertrud Stein ve André Gide». Gertrud Stein karşılık veriyor : «İkisini anladık amma, André Gide de ne oluyor?» Ve André Gide bir sene sonra Gertrud Stein'e bu nüktelerini hatırlatıyor ve diyor ki : «Galiba haklı idiniz».

Güzel kadın değildi, genç kadın değildi —bu kadın 1874 yılında dünyaya gelmişti— fakat serapa şahsiyetti. André Maurois onun için der ki «Gertrud Stein genel bir kargaşalık içinde (İkinci Dünya Savaşı ve savaş sonrası yılları) daima zekâsını, şair damarını ve nükte için olan anlayışını muhafaza etmesini bildi».

Bu salonu gözümüzün önüne getirelim: Bir yandan bütün meşhurlar, diğer yandan bir Kanada gazetesinin Paris muhabiri genç Earnest Hemingway. Gertrud Stein onunla ilk tanışmasını şöyle tarif eder : «Son derecede yakışıklı genç bir adamdı —23 yaşlarında—. Kendisinde bir yaban halli vardı ve ilgi çekmekten ziyade ilgi gösteren gözleri ihtiras ışığı ile yanıyordu.»

Hemingway Gertrud Stein'e Paris'teki apartmanını gösteriyor. Nerede rahat bir daire, nerede nefis yemek, Hemingway derhal keşfediyor, fakat daha da büyük bir

istidadı var : nesir ve şiir. Gertrud Stein ona diyor ki : «Kipling gibi yazıyorsunuz, yalnız fazlaca tarife kaçırıyorsunuz, şiirlerinizi daha özlü yapın. Fazlalığı yontun, atın.»

Paris sokaklarında gelişigüzel beraber dolaşırlar, şiir ve nesir konuşurlar. Ve Gertrud Stein der ki : «Bırakın şu gazeteciliği, eşsiz bir istidatla kendinizi harcıyorsunuz, sizin ve eşinizin biraz parası var, onunla yetinin bir süre, gün gelecek, büyük yazar olacaksınız.» Hemingway'in eşi o sırada bebek bekliyor ve Hemingway Gertrud Stein'le dertleşiyor : «Baba olmak için yaşım çok genç değil mi?» Bir müddet için Amerika'ya gidiyor, orada çalışıyor ve para biriktiriyor, tekrar Paris'e dönüyor. Gazeteciliği bırakmıştır, eser yazıyor ve isim yapıyor.

Bir yandan da, Amerika'da çıkan «Transatlantik» dergisinde yayımlansın diye, Gertrud Stein'in bir eserini kopye ediyor, tashihlerini yapıyor ve bilhassa bu yolla Gertrud Stein'in üslubunun tesirinde kalıyor. Ondan öğüt istiyor ve Gertrud Stein ona daima aynı öğüt veriyor : «Hayalindeki levhalarla, kalbindeki duygularla, kâğıda döktükleri arasında bir yakınlık olsun...»

Hemingway'in Gertrud Stein'in salonuna gelişi şöyle oluyor : Sherwood Anderson'un kadın yazara yazdığı bir tavsiye mektubu ile. Ve o günden sonra Sherwood Anderson ve Gertrud Stein aralarında hep Hemingway'yi konuşuyorlar, gelişmesinde oynadıkları rolden dolayı gurur duyuyorlar, fakat bazı hallerine güceniyorlar. Gide daha çok isim yapan Hemingway bu arada Sherwood Anderson'a kırıcı bir mektup yazıyor : Amerikan edebiyatı namına onun yazarlık niteliklerini ve eserini reddediyor ve Amerikan edebiyatını kurtarmak misyonunu üzerine aldığını bildiriyor.

«Çanlar kimin için çalıyor» eserinin yazarı o zaman çelimsizmiş, gerçi spora meraklı ve bilhassa boksa, fakat bir arkadaşının dediği gibi «Son derecede nahiftir, herhangi bir spor hareketinde muhakkak bir yerini kırıyor, ya kol gidiyor, ya bacak, ya kafa...»

Hendi kolunu, bacağı, kafasını kıran Hemingway mizacı dolayısıyla etrafında çok gönül kırıyor, Gertrud Stein ile kâh darılıyor, kâh barışıyorlar. Fakat Gertrud Stein gene de her halini hoş görüyor, «her şeye rağmen ona zaafım var,» diyor, «o kadar fevkalâde insan ki...» Ve yüzüne karşı diyor ki : «Tüm rakiplerini yere vurdun, gömdün,» Hemingway ise karşılık veriyor : «Yalnız bir kişi öldürdüm, o da kötü kişi idi, ondan, yoksa başka öldürdüklerim varsa, bilmiyerek oldu, sorumlu değilim. Benim içimde bir alev yanıyor, küçük bir alevdir bu, kısıyorum bu alevi, kısıyorum, fakat sonra bir an geliyor, büyük bir infilâk oluyor. Bu infilâklar durmasa, eserim o kadar heyecan verici olurdu ki, kimse dayanamazdı.»

Gertrud Stein'in gözünde Hemingway, Mark Twain'in tarif ettiği Missisipi nehri üzerinde dolaşan gemiciler gibidir. «Bir otursan da, hakikî Earnest Hemingway

hikâyesini yazsan, çok büyük yazar olacaksın.» diyor. Ve Earnest Hemingway Gertrud Stein'e cevap veriyor, «ah, şu kar- yer hayatı olmasa, gerçek hikâyemi yaz- cağım.»

Gertrud Stein 1946 yılında öldü. O za- mandan bu yana Earnest Hemingway ger- çek hikâyesini yazmış mıdır? Yoksa, bü- tün büyük eserleri bir yana, gerçek hikâ- yesini yazmadan mı göçtü. Bu soru belki de cevapsız kalacaktır.

Hayatının son perdesi hayatının bütün

safhaları gibi gürültülü geçen Hemingway için çok şey söylendi ve çok şey yazıldı. Fakat bana kalırsa, onun hakkındaki en doğru hükmü Gertrud Stein verdi: «He- mingway'in yüzüne bakarsanız, modern şairdir, fakat üzerinde müze anıtlarının havası var.»

Gertrud Stein: «Alice B. Toklas'ın otobiyografisi».

Gertrud Stein: «Amerika'da konuşma- lar».

Kukla ve Karagöz Üzerine Kaynaklar

Metin AND

Eski Türk kuklası üzerine kaynaklar ve araştırmalar Karagöze göre pek azdır (1). Oysa Karagözün yanısıra kukla oynatıldığını çok eski kaynaklardan biliyo- ruz. Örneğin 26 Mayıs 1675 de IV. Meh- met'in oğlu Mustafa için Edirne'de düzen- lenen ve onbeş gün süren sünnet düğünün- de Karagözün yanına kukla oynatılmış ol- duğunu Abdî'nin surnamesinin pek çok yerinde raslıyoruz. Bir yerde, «Dahi ha- yâlbazan ve hokkabazan ve kuklaciyan velvele arayısır olduklarında gayri bun- dan akdem ferman ile cem olunan tiryâ- kiyan...», bir başka yerde de, «Surhitan hümayunda mevcut olan kollar ve hayal- bazan ve kuklaciyan... meydanda vazı alâ- yimi suriarus mubaşeret...». Hele bir baş- ka yerde kukla ve Karagözün canlı bir bi- çimde oynandığını şu satırlardan öğreni- yoruz: «Ve şebkülâh berser kukla kıya- fetlu sıbyan ile bazıçeler gösterüp puşidei perdei hayla bazdan hoş nümater eyledi- ler.» (2).

Ahmet Rif'at Efendi kitabında kukla- ya şöyle değiniyor: «Zamanı sabıkta Mu- hib al Ahmet'den bir zat sokakta giderken yol üzerinde bir kuklacı görür ki kuklası- nın başına yeşil sarmış, hemen kendisine gayret gelerek kuklanın başından yeşili a- lıp kuklayı yere vurur. Ol gece mânâsında huzuru cenâbı Mustafa da kendisine ol kuklanın başında yeşil alâmet varken ni- çin anı böyle melânet eyledin, eğer ol va- kit riayet ve hürmet kıldaydın yanımda şimdi izzet bulurdun hitabıyla muatap ol- lur. Bu takdirde seyyidlere tazim ve ria- yet lâzımdır.» (3).

Kuklaların «iskemle kuklası», «el kuk- lası», «ipli kukla», «dev kukla» gibi çeşit- leri olduğunu bir başka yazımda yazmış- tım. 18 inci yüzyıldan Kâni'nin iki beytin- de kukla şu biçimde geçiyor:

Bir kerre de Hacı İvaz'ın şeklini görsün
Yer kuklasını seyri temaşadan usandık (4).

Bir başka yerde de şu türlü geçiyor:
Kalmadı zerrece yer kuklası yanımda yüzüm
Hacı yatmaz gibi pek kalkıma sen kare
gözüm (5).

Burada acaba «yer kuklası» deyimi yukarıda sayılan kukla türlerinden ayrı bir kukla türü müdür bunu şimdilik bilemi- yoruz. Gene kukla üzerine yazdığım ya- zıda Anadolu'da Şamanlığın kalıntıları o-

lan kukla ve bebek oyunlarına örnekler vermiştim. Burdur ve dolaylarında da bir erkeklerin, bir de kadınların oynattıkları kukla benzeri iki oyun buluyoruz. Erkek- lerin daha çok maşala'da oynattığı bu 'bebek oyunu' şöyledir: «Merdivenin üle- rine bir adam yatar. Ellerine üzerine be- bek resmi yapılmış iki tane kaşık takılır. Dizine de yapılmış insan bağlanmıştır. Bu adam görülmeyecek şekilde üzeri örtülür. (Taşıyıcılar). Merdiveni seyircilerin için- den çıkan dört kişi getirir. Merdiven ma- şala yerine gelince halk: — Bu ne, bu ne? — diye sorar. Onlar da: — Karagöz- cülük yapıyor muyuz — derler. Davul zurna çalar, bebekler oynamaya başlar. Yatan adam yavaşça dizini kaldırıncı tahta a- dam ortaya çıkar. Bebekler bundan kor- kar, saklanırlar. Tahta adam çekilince be- bekler yeniden oynar. Sonra tekrar görü- nür, bebekler saklanır. Kaybolur, bebek- ler oynar. Oyun böylece devam eder. Ni- hayet merdiveni getirdikleri gibi yine dört adam götürür.» (6). Kadınlar da bunu kı- na gecelerinde oynuyorlar. Onları şöyle: «(Bebekler): Bir kadın yere yatar, üzeri- ni görünmeyecek şekilde örterler, yalnız eller meydanda kalır, onlara da bebek gi- bi kaş, göz, ağız, burun yaparlar. Başına poçu destar örterler. Çalgı çalınca yatan kadın kollarını oynatarak bebekleri çalınan türküyü göre raksettirir. Arada çalgıyı be- genmez küser yatarlar. Sonra birbirlerini iterek kalkar, tekrar oynarlar. Bu arada seyircilerden bazıları onlara sorular sorar- lar. Bebekler konuşmadan hareketle cevap verirler. Annen var mı? (Başlarını eğer veya kaldırırılar). Baban var mı? (Başla- rını eğer veya kaldırırılar). Böylece oyun devam eder. Bir ara çalgıcılar türkü söy- lerken yatan kadın belli etmeden gizlice kaçar. Oyun da biter.» (7).

Karagöz üzerine gerek yabancı, gerek bizim incelemecilerimizin bulduğu kaynak- lar pek geniştir. En geniş bibliyografya- ları Prof. Georg Jacob hazırlamıştır. 1925 yılında Hannover'de çıkan «Geschichte des Schattentheaters im Morgen- und Abend- land» ın ikinci baskısında S. 227-284 deki bibliyografya, sonra «Das Orientalische Schattheater» (Stuttgart 1930-1933. Band S. 77-94, Band 2, S. 28-30, 146/147,

Band 3, S. 87/8). Bu arada bir de 9 Ocak 1936 Kiel'de daktilo ile yazılmış 17 sayfa- lık «Nachtrags-Bibliographie mit Excerpten als Annalen des Schattentheaters im Morgenland» adlı bir ek, bir bibliyografya olduğunu biliyordum. Bunun İsrail'den A- rap Tiyatrosu ve Sineması üzerine bir ki- tap yazmış olan Dr. Jacob M. Landau'da bir kopyası bulunduğunu sandığımdan bir mektup yazarak kendisinden bu bibliyog- rafyayı incelemek için rica ettim. Kendisi büyük incelik göstererek bana Prof. Ja- cob'un basılmamış bu bibliyografyasını gönderdi. Bibliyografyadaki künyeler da- ha çok Çin, Java gibi bizimle ilgisi olma- yan gölge oyunları üzerine, bazıları da bu satırların yazarının zaten başvurmuş ol- duğu kaynaklardı. Bununla beraber bura- da bizimle ilgili bir iki künye veriyorum:

— Fr. Murhard, *Gemalde von Konstan- tinopel*, 2. cilt, Leipzig 1804, S. 394.

— A. L. Castellan, *Sitten, Gebräuche und Trachten der Osmanen, Nebst einem Abrisse der Osmanischen Geschichte*. 3. bölüm, Leipzig 1815, S. 265 (Fransızca as- lı 6 cilt olup Paris 1812 tarihlidir).

— Prens Philipp (Eulenburg-Herzfeld), *Das König Ludwig II. und andree Erleb- nisse*, 1. cilt, Leipzig 1934, S. 131 de 1871 (Ramazan 1288 yılında Şam'da 'Karakoza' adıyla Prens'in seyrettiği bir Karagöz gös- terisi anlatılıyor).

— Leila Hanoum, *Le Harem impérial*, Paris 1925, S. 189.

— Prof. Georg Jacob'un Nizami'nin Ortaçağ destanı *İskendername'sinin* özet-

Forum Yayınları

1 — Doç. Dr. Muammer Aksoy
Partizan Radyo
ve D. P.
500 Kuruş

2 — Doç. Dr. Münci Kapani
İngiliz Demokrasisine
Bakışlar
250 Kuruş

3 — İlhan K. Mimaroglu
11 Çağdaş Besteci
Resimli 500 Kuruş

4 — Metin And
Bizans Tiyatrosu
Hazırlanıyor. Resimli

liyerek çevirisinden, Glückstadt, J.J. Augustin (1934), S. 17, 42.

— Profesör R. Tschudi kendisinde bulunan Ferideddin-i Attar'ın 4 Aralık 1418 de Semerkand'da bitirdiği **Üstür-name** yazmasında gölge oyununun sözü edildiğini Prof. Jacob'a bildirmiş. Gölge oyunu (perde-bazi) diye anılmakta ve (ez asli-Türk) denilmektedir. Prof. Tschudi 9000 beyitlik bu eserin okunması sırasında başka hayal ile ilgili yerler bulursa Prof. Jacob'a bildireceğini söylüyor.

— A. Langenbeck, «Derwische, Gaukler, Regengötter... Das Spiel der tanzenden Schatten: Kreisblatt u. Generall-Anzeiger für den Kreis Ostprignitz Nr. 99, 23/4/1935. - Meller Kreisblatt, Melle u., Hannover, 7/3/1934.

★

Şehri Divan-ı Ali çevirisinde Karagöz ile şu satırları buluyoruz: «Zıllı zailden murad zıllı hayale iham kesfii ulvi bulunmak baîd olmaz ki Rûm'da hayali zil ve galatında hayalzil derler. Filhasıl dünya ve ma fihâ bir sayei bîmaye olduğun temsil için Şeyhi Ağâhi sehîl tûsturi ibni Abdullah cenabının tertibidir. (Fereç) 1283 tarihinde intikal eyledi. Zünnunu Mısri dervişlerindendir. Kaldı ki Karagöz be Hacı İvaz ki Hacivat derler Rumda ihtiyar olunan esmadandır. Arabistan'da Sair ismiyle ve her diyarda ol etrafın bir udhuke kimesnesi ismiyle perdebazlık olunur. Bu emirde nice manzumeler görüldü lakin vâz Abdurrahman ibni Cevzi'nin Arabî bu beyitleri hayli güzidedir. Rayetin hayali zul azami ibre limen hüve fi evcül hakikati rakî. Şuhus ve eşkâli temerru tenkada ve teftîi cemîa vel muharriki baki. Şeyhit türbe Ali Efendi Dede dahi us'ulesinde yazmıştır ve bu beyiti Türki dahi güşi ibret çekilir ebyattandır. Sanma beyhude zuhuru harekâtın suverin. Cümle eşkâl pes perde ustadındır. (Tercüme) Didei ibrette dünya oldu bir zıllı hayal, ya o mihmandır ki bir şeb geldi etti irtihal.» (8).

(1) Bk. Metin And, **Kırk Gün Kırk Gece**, İstanbul 1959 ve Metin And, «Eski Türk Kuklası», **Devlet Tiyatrosu**, S. 13, Mayıs 1961. Bu son yazıda Türk kuklası üzerine verilen bibliyografyada S. Nahid Bilga'nın yazısı eksik verilmiştir. Şöyle düzeltilmeli: S. Nahid Bilga, «Türk Temaşasının Doğuşunda Kukla», **Türk Tiyatrosu**, sayı 231, 16 Kasım 1949.

(2) **Surname-i Abdi**, Fatih Millet Kütüphanesi Ali Emiri, No. 343, V. 7-a; V. 17-a; V. 83-b.

(3) **Mirat el Makasit**, İstanbul 1293-1876, S. 257-258.

(4) **Hezeliyat**, İstanbul Üniversitesi Kitaplığı, V. 46-a.

(5) **İbid**, V. 51-b.

(6) **Günsel Eke**, **Burdur Köylerinde Dügünler...**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi (Tez 2857), 1959-60, S. 105.

(7) **İbid**, S. 106.

(8) **Şehri Divan-ı Ali**, (Müstakimzade Sadettin çevirisi), Bulak 1255, S. 395.

Neden Sanat ?

Mehmet Metin NİGAR

Sayıları az da olsa bir süredenberi bazı eleştirmecilerimiz plâstik sanatlar konusunda devletin umursamazlığını ele alarak acı acı yakınmaktadırlar. Devrilmiş bir idarenin artığı binbir yolsuzluk, ulusça karşılaştığımız sosyal ve ekonomik zorluklar, en kısa sürede çözülmesi gereken dev problemler karşısında birçok vatandaşlarımız, şüphesiz, «Aman» diyecekler, «bunca dert içinde bir de plâstik sanatlar buhranı tasası mı çekeceğiz? Sanat en azından ilkel ihtiyaçlarını karşılamış uluslar içindir. Biz daha ilk-eğitim konusunu bile çözmekten uzacağız.»

Sanırım ki bu baştan başa yanlış bir düşüncedir.

Önce dâvanın ele alınmasında elverişli bir zaman, eskilerin deyimi ile, eşref saat bahis konusu edilemez. Çünkü aslında yüzyıllar boyu geç kalmışızdır. Kaybedecek vaktimiz yoktur. Sonra, plâstik sanatlarda atılacak her olumlu adım hiç şüphe olmasın ki, ülkenin yararına olacaktır. O kadar yararına olacaktır ki, uygarlık âleminde Türkiye'nin ileri bir toplum olarak tanınmasında başrolü oynayacak imkân ve öğeleri hazırlayacak ve zamanla bizi bu orana çıkaracaktır. Yani ötedenberi lâfını edip durduğumuz «muasir medeniyetler seviyesine yükselme» keyfiyeti bu sayede gerçekleşecektir.

Öyle ummak isterdik ki Anayasa Kurucu Mecliste tartışılırken güzel sanatlar konusu ayrı bir madde halinde ele alınsın; hem de en azından orman dâvamız kadar net ve kesin yargılara. Öyle ummak isterdik ki plâstik sanatlar konusu partiler-üstü bir dâva olarak kabul edilsin; ulusal amaçlarımız arasına katılsın; Türk toplumunun temel ilkelerinden sayılsın.

Peki, neden plâstik sanatlar üzerinde bu kadar direniyoruz?

Bunun nedenini hayatın başöğretmeni tarih veriyor.

Batıda ötedenberi eski Yunan medeniyeti çağdaş uygarlığın öncüsü olarak kabul edilir. Yunan medeniyeti denince de akla önce Atina Akropolü gelir. Partenonu, karyatidleri, frizleri, küçüklü büyüklü mermer yapılarıyla, mimarlık ve plâstik sanatların anıtlığı, mimarın ve sanatçının elele vererek en yüksek aşamaya vardığı klâsik uygarlık sembolü Akropol. «Neden Sanat?» sorusunun cevabı iste bu Akropolda saklıdır.

Tarih okuyanlar bilir. Persler Atina'yı yağma ettikleri zaman Akropolda taş üstünde taş bırakmamışlardı. Ama aradan bir kuşak geçmeden Pers-Grek savaşlarını bir sanat ve şükran anıtı halinde sonsuzlaştırmak için Atina Cumhuriyeti harekete geçmiş ve Perikles klâsik Yunan sanatını, (dolayısıyla Yunan mucizesini), Yunan uygarlığını tek başına temsil edecek olan anıtsal Akropol projesini onaylamıştı.

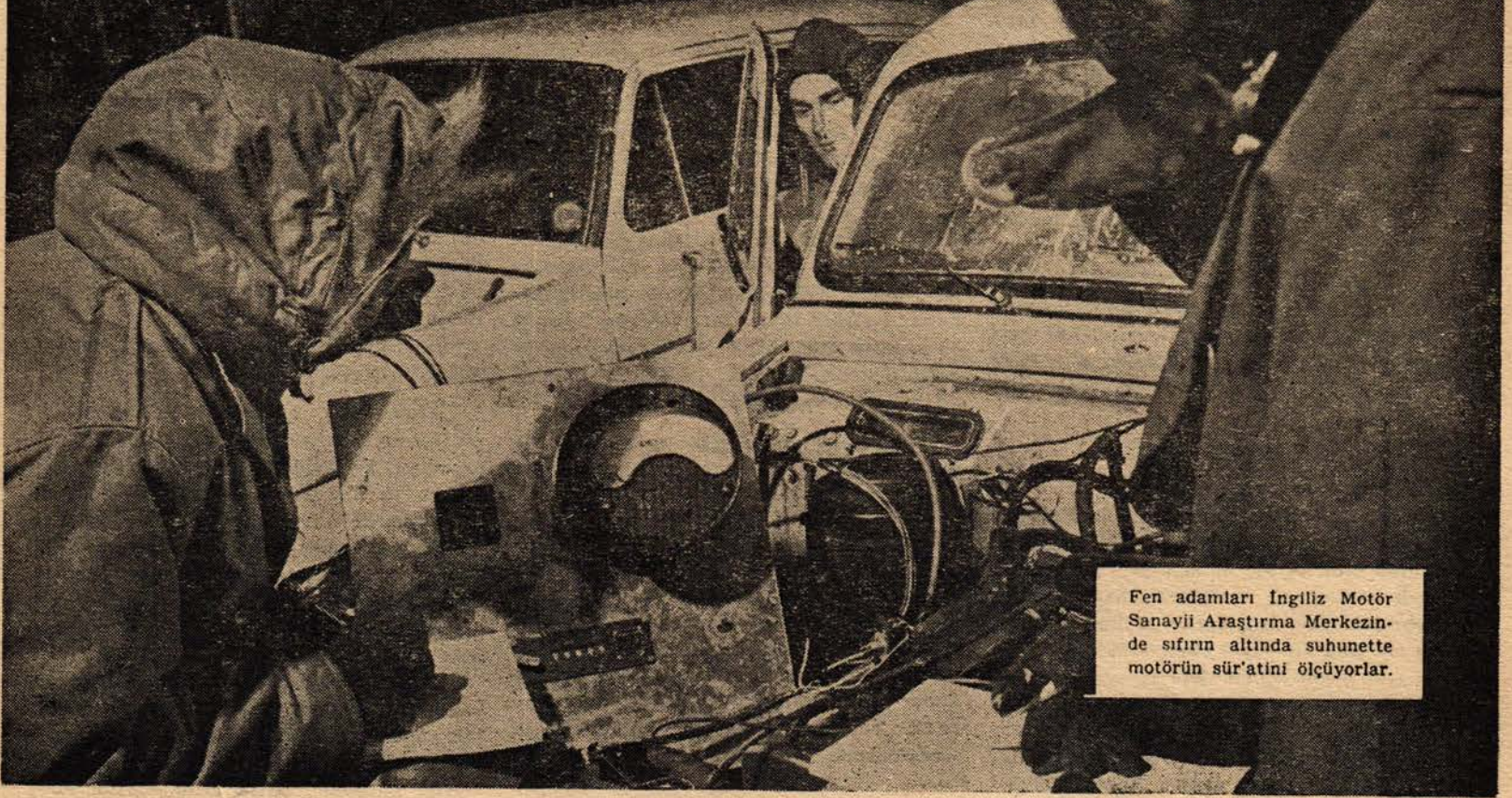
Akropol M.Ö. 447-431 yılları arasında 17 yılda tamamlandı. Küçük Atina Cumhuriyeti ulusal gelirinin tam yüzde doksanını bu işe ayırmış, bugünkü para ile (resmî kur üzerinden) ortalama beşbuçuk milyar lira harcamıştı. Sadece Partenon'un inşasına kırkbeş milyon lira gitmiş, mâbedin vestibülündeki kırk metre boyunda ve Fidyasın şaheseri olan altın ve fildişi Athena heykeli tam altmış milyon liraya çıkmıştı. Küçük bir şehir devlet gelirinin yüzde doksanını, yani varını yoğunu sanat için harcamıştı.

Harcamıştı ama tarihte Yunan uygarlığı diye anılan altın çağ da işte böyle açılmıştı. Termopil ve Salamis'te ölen komutan ya da asker kadar, Partenon'un mermerlerini işleyen taşı, karyatidleri canlandırıcısına şekillendiren heykeltarihi de ulusal bir kahraman sayılmış ve bunlar tarihe bir davranışın, plâstik sanatların uygarlıktaki rolü üzerinde girilen bu ulu deneyin öncüleri olarak geçmişti.

Boş yere nefes tüketip mürekkep harcamıyalm. Ulusal gelirin yüzde doksanını bir yana bırakalım. Yüzyılımızda dünyanın hiçbir yerinde böyle birşey olamaz. Devlet bütçesini, hattâ Millî Eğitim bütçesini de unutalım. Öyle yüksek yüzdelere de umut bağlamıyalm. Ama bellibaş üç beş şehrimizin, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir'in belediye bütçelerinin yüzde birini, bırakınız efendim, yüzde yarımını, yaşadığımız şehirleri güzelleştirmek, medenileştirmek ve içinde zevkle yaşanır hale getirmek için yılda bir heykel dikmeğe, yılda bir resim galerisi açmağa ayıracak kadar da mı madde ve ruh bakımından güçsüz ve yoksuluz?

1961 YILINDA
90
APARTMAN
DAİRESİ
AYRICA
5.400.000
LİRA
CEM'AN
9 MİLYON
TÜRKİYE BANKASI

SIFIRIN ALTINDA 16 DERECE SOĞUKTA

Fen adamları İngiliz Motör Sanayii Araştırma Merkezinde sıfırın altında suhnette motörün sür'atini ölçüyorlar.

BP Energol 'Visco-static'

yeni bir zaferini müjdeler..

ilk marşta motorunuz çalışacaktır

Otomobilinizi gece sıfırın altında 16 derece soğukta ve ısırgan bir rüzgârda sokakta bırakın. Sabahleyin marşa bastığınız zaman ne olacaktır?

İşte en ehliyetli mütehassıslar tarafından bu şartlar altında çeşitli denemeler yapılmış ve her deneme BP Visco-Static motör yağının motörü diğer bütün kış yağlarından daha çabuk çalıştırdığını ispat etmiştir.

Denemeler bu sene İngiliz

Motör Sanayii Araştırma Merkezinde, sıfırın altında 16° soğutulmuş büyük kapalı odalarda ve piyasada mevcut her marka otomobil, asgari 12 saat bu şartlara tâbi tutulmak suretiyle yapılmıştır.

Mütehassıs fen adamları daha sonra marşa basıp hususi hassas aletlerle motörün devir süratini ölçtikleri zaman BP Visco-Static'in motörü diğer bütün yağlardan vasatı %28 daha hızlı çalıştırdığını tesbit etmişlerdir.

Bu denemelerde alınan neticeler şöyledir :

OTOMOBİL TIP VE MODELİ	KRANK SÜR'ATI (Motörün dakikada devir adedi)		Sür'atte artış
	SAE 20 W	VISCO-STATIC	
1959, 6 silindir, 2.6 litre	72	93	% 29
1960, 4 silindir, 1.0 litre	123	166	% 35
1959, 4 silindir, 1.2 litre (Soğuk hava tertibatlı)	58	75	% 20
1959, 4 silindir, 2.1 litre	63	80	% 28

DİĞER BAZI GERÇEKLER:

İlim adamları bu denemelerde her marşa basışta akümülatörün yükünü de ölçmüşler ve yine tesbit etmişlerdir ki, Visco-Static kullanan arabalarda akümülatörler vasatı %9-11 elektrik akımından da tasarruf etmektedirler. Bu da fennen demektir ki, Visco-Static akümülatörün de ömrünü uzatmaktadır.

AŞINMAYA KARŞI:

Visco-Static böylece hepimizin pek iyi bildiği motörü ilk çalıştırma anındaki mühim aşınmayı da asgari hadde indirmekte ve motöre binlerce fazla kilometrelik bir ömür kazandırmakta, motörün ömrüne ömür katmaktadır.

Şu halde ne yapmalı?

DERHAL YAĞI DEĞİŞTİRMELİ:

Visco-Static size o kadar şey kazandıracaktır ki, bunları bile rek Visco-Static kullanmamak elde değil.

Yalnız, unutmayın, karteri önce iyice boşaltmak, sonra Visco-Static'le doldurmak şarttır.

Visco-Static The British Petroleum Co. Limited'in alâmeti farikasıdır.

